



# **Monitor Polarisation, Radicalisering en Discriminatie in Noord-Holland**

**een nulmeting**

**Monitor Polarisatie, Radicalisering en Discriminatie in Noord-Holland  
een nulmeting**

**Auteurs:**

**Lisa Arts, Fenna Ulichki**

**ACB Kenniscentrum  
Kabelweg 37  
1014 BA Amsterdam  
020- 627 94 60**

# Inhoudsopgave

<b>1. Inleiding</b>	5
<b>2. Resultaten</b>	10
2.1.1. Gemeenten	10
2.1.2. Voorlopige conclusies gemeenten	17
2.2.1. Welzijn: jongerenwerkers	18
2.2.2. Voorlopige conclusies welzijn	20
2.3.1. Zelforganisaties en sleutelfiguren	21
2.3.2. Voorlopige conclusies zelforganisaties	24
2.4.1. Politie	24
2.4.2. Voorlopige conclusies politie	28
2.5. Expertmeeting	29
2.6. Good practices	29
<b>3. Conclusies en aanbevelingen</b>	33
3.1. Conclusies	33
3.2. Aanbevelingen	36
<b>Bijlagen</b>	
1. Achtergronden	39
2. Gebruikte bronnen	52
3. Respondenten	53
4. ACB Kenniscentrum	54



## Hoofdstuk 1: Inleiding

Polarisatie, radicalisering en discriminatie worden landelijk en lokaal als een breed maatschappelijk probleem gedefinieerd. Op verschillende manieren zoeken individuen en groepen de confrontatie met elkaar en sluiten elkaar uit. In enkele gevallen loopt dit zodanig uit de hand dat individuen of groepen zich afkeren van de samenleving en geïsoleerd raken.

In het gehele land, ook in de provincie Noord-Holland zijn er tal van initiatieven om processen van radicalisering en polarisatie en discriminatie tegen te gaan. Tegelijkertijd is het moeilijk iets te zeggen over de omvang van het probleem en ook is er nog weinig zicht op good practices.

Om de inmiddels opgebouwde kennis de komende jaren efficiënt te delen en effectieve samenwerking te bevorderen, heeft de provincie Noord-Holland in 2008 aan ACB Kenniscentrum gevraagd een Kenniskring Polarisatie, Radicalisering en Discriminatie (Polradis) op te zetten.

ACB Kenniscentrum kreeg dit verzoek omdat deze door de provincie gesubsidieerde instelling de voorbije jaren al de nodige expertise en netwerken op de betreffende terreinen heeft opgebouwd.

In overleg met de provincie Noord-Holland is besloten eerst een kort verkennend onderzoek (monitor) te doen, waaruit duidelijk moest worden in hoeverre verschillende partijen (gemeenten, welzijn, politie, migrantenorganisaties) in hun werkgebied processen van radicalisering, polarisatie en discriminatie herkennen. Ook moest duidelijk worden welke gemeenten op deze terreinen beleid en projecten ontwikkelen, of er al sprake is van good practices en of er behoefte bestaat aan ondersteuning.

Deze notitie vormt het verslag van het eerste, nog verkennende onderzoek. Het is de bedoeling dat deze monitor jaarlijks wordt geactualiseerd en aangevuld. De monitor kan op die manier de ontwikkeling schetsen van processen van radicalisering, polarisatie en discriminatie in de provincie Noord-Holland en een impressie geven van initiatieven die in de provincie worden ondernomen om dergelijke processen af te zwakken en/of te voorkomen. De monitor moet tevens, in combinatie met een website, nieuwsbrieven en thematische expertmeetings, een middel worden om een kenniskring van betrokken en/of geïnteresseerde instellingen en gemeenten te vormen en uit te breiden.

### *Samenwerking*

In overleg met de provincie Noord-Holland is besloten nauw samen te werken met 3 Bureaus Discriminatiezaken in de regio: Bureau Art. 1 Gooi en Vechtstreek, Art. 1 bureau discriminatiezaken Noord-Holland Noord en Bureau Discriminatiezaken Kennemerland. Twee van hen hebben in 2007 al zeer bruikbaar onderzoek gedaan naar de aanwezigheid en het voorkomen van rechts-extreme uitingen in Kennemerland en Noord-Holland Noord. Ook zouden zij nuttige informatie aan kunnen leveren, onder andere over de mate waarin discriminatie voorkomt en welke effecten dit heeft. Bovendien zou samenwerking met hen een breed netwerk van nuttige contacten op kunnen leveren.

Omdat Primo Noord-Holland een vergelijkbaar project wilde uitvoeren, is begin 2009 besloten om ook met Primo nh de krachten te bundelen. Een deel van de in deze monitor verwerkte informatie (voornamelijk de informatie van gemeenten en welzijn) is geleverd door Primo nh.

#### *Onderzoeksvragen:*

Met deze eerste monitor wilden we voorlopige antwoorden krijgen op de volgende vragen:

1. In hoeverre is er sprake van radicalisering, polarisatie en discriminatie in de provincie Noord-Holland?
2. Op welke barrières stuit het signaleren?
3. Wat voor beleid en projecten worden er ontwikkeld om polarisering, radicalisering en discriminatie te voorkomen, dan wel tegen te gaan?
4. Zijn er voorbeelden van good practices om polarisatie, radicalisering en discriminatie te voorkomen / tegen te gaan?
5. Waar hebben de betrokken professionals behoefte aan?

#### **Onderzoeksaanpak**

In deze paragraaf wordt beschreven hoe in een relatief korte periode en met relatief geringe personele inzet zoveel mogelijk informatie is vergaard om antwoord te kunnen geven op de hierboven gestelde vragen.

#### *Methodologische verantwoording*

Onderzoek is gedaan en signalen zijn beschreven door zoveel mogelijk informatie over de fenomenen polarisatie, radicalisering en discriminatie (pol-ra-dis) in de provincie te vinden en te bundelen. Hiertoe hebben we de reeds opgebouwde kennis van de betrokken instellingen gebundeld en contact gelegd met landelijke, maar vooral provinciale deskundigen om een overzicht en inzicht te krijgen van het al dan niet bestaan van radicalisering, polarisering en discriminatie in de provincie Noord-Holland.

Om een systematisch overzicht krijgen van polarisatie, radicalisering en discriminatie in de provincie Noord-Holland hebben we de provincie verdeeld in de regio's van de antidiscriminatiebureaus (tevens de politieregio's):

1. *Art. 1 Noord-Holland Noord:* Alkmaar, Bergen, Castricum, Graft- De rijp, Heerhugowaard, Heiloo, Langedijk, Schermer, Andijk, Drechterland, Enkhuizen, Hoorn, Medemblik, Koggenland, Opmeer, Stede Broec, Wervershoof, Anna Paulowna, Den Helder, Harenkarspel, Niedorp, Schagen, Texel, Wieringen, Wieringermeer en Zijpe.
2. *BD Kennemerland:* Beverwijk, Bloemendaal (= incl. Bennebroek), Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Heemstede, Heemskerk, Uitgeest, Velsen en Zandvoort.
3. *Art. 1 Gooi Vechtstreek:* Weesp, Muiden-Muidenberg, Wijde Meren, Naarden, Blaricum, Bussum, Laren, Huizen en Hilversum
4. *BD Zaanstreek/Waterland:* Purmerend, Wormerland, Zaanstad, Edam-Volendam, Waterland, Landsmeer, Zeevang en Beemster en Oostzaan.  
NB. BD Zaanstreek Waterland is geen partner in dit onderzoek, omdat zij bezig zijn met een eigen onderzoek in Zaandam en Wormerveer naar extreemrechtse groeperingen. Helaas zijn de resultaten van dit onderzoek nog niet voor ons beschikbaar en konden we dit niet

meenemen in de Polradis-monitor. Om niet in elkaars vaarwater te komen, zijn contacten in Zaandam en Wormerveer vooraf overlegd met medewerkers van BD Zaanstreek Waterland.

Een vijfde bureau is gevestigd in de regio Amsterdam Amstelland. Deze regio is niet in het onderzoek meegenomen. Reden hiervoor ligt in het feit dat Amsterdam als metropool een andere problematiek kent dan de (kleinere) gemeenten in de provincie. Dit zou het beeld over de provincie kunnen verkleuren.

Informatie is verzameld door middel van:

#### *Internet research*

Dit is gedaan naar het thema en per regio. Zijn er bijvoorbeeld documenten op de website van de gemeenten, in de lokale kranten?

#### *Literatuuronderzoek*

Door ACB Kenniscentrum, BD Kennemerland en Art 1. NHN zijn projecten of onderzoeken reeds uitgevoerd respectievelijk naar islamitische radicalisering en rechtsextremisme. Deze onderzoeken hebben als basis gediend voor dit onderzoek. Daar waar dit zinvol was zijn de onderzoeken aangevuld met nieuwe bronnen.

#### *Digitale enquête*

Uit overwegingen van efficiëntie is gekozen voor de methode van digitale enquêtes. Deze zijn verspreid onder gemeenteambtenaren van de diensten Openbare orde en Veiligheid, Welzijn en/of Integratie. In de 16 grootste en belangrijkste gemeenten (Den Helder, Alkmaar, Heerhugowaard, Langedijk, Hoorn, Medemblik, Enhuizen, Purmerend, Zaanstad, Uithoorn Velsen, Beverwijk, Haarlem, Haarlemmermeer, Hilversum en Huizen) is deze enquête gericht aan de verantwoordelijke ambtenaar gemaïld om de respons zo hoog mogelijk te krijgen. In de overige gemeenten is de enquête verstuurd naar een algemeen emailadres.

#### *Interviews*

Voor verdieping is gekozen om een aantal personen, de zogenaamde 'deskundigen' uit gemeenten en instellingen, face-to-face (of eventueel telefonisch) te interviewen. Deskundigen zijn ingedeeld in 4 categorieën: gemeente, politie, welzijn en zelforganisatie. Per regio is geprobeerd om minimaal een ambtenaar (openbare orde en veiligheid / jeugdbeleid / integratie), een welzijnswerker, een sleutelfiguur betrokken bij de Turkse of Marokkaanse gemeenschap/de moskee/de zelforganisatie en een politiefunctionaris te interviewen. Deze personen zijn tevens gevraagd om deel te nemen aan de expertmeeting. Veel 'deskundigen' zijn aangeleverd door de Bureaus Discriminatiezaken.

#### **Begrippenkader**

Vanwege de gevoeligheid van sommige termen, vooral radicalisering en vanwege de onduidelijkheid over wat er precies met radicalisering bedoeld wordt, is het van belang om helder te krijgen wat onze definitie is van polarisatie,

radicalisering en discriminatie. In het actieplan *Polarisatie en Radicalisering 2007 - 2011*<sup>1</sup> worden polarisatie en radicalisering als volgt gedefinieerd:

*Polarisatie*

*"is de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van de segregatie langs etnische en religieuze lijnen."*

Niet iedere vorm van polarisatie is even ongewenst. Er is ruimte voor tegenstellingen en onverenigbare standpunten. Polarisatie kan ook positief zijn, bijvoorbeeld in debatten waarin uiteindelijk een middenweg gevonden wordt. Indien we in deze monitor spreken we over polarisatie bedoelen we ongewenste polarisatie. Het kabinet onderscheidt verschillende 'lagen' van ongewenste polarisatie: een negatieve *houding*, negatieve *emoties*, of negatief *gedrag*. In deze monitor maken wij dit onderscheid niet, maar alle drie de lagen worden met polarisatie bedoeld. Het gaat dus om het hele spectrum van negatieve ideeën die bevolkingsgroepen over elkaar kunnen hebben, vooroordelen, spanningen of een gevoel van dreiging, bekladding, bedreiging, vechtpartijen.<sup>2</sup> Een proces van radicalisering kan worden vooraf gegaan of versterkt door vormen van ongewenste polarisatie.

*Radicalisering*

*"is de (toenemende) bereidheid om diep ingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven, te ondersteunen of anderen daartoe aan te zetten."*<sup>3</sup>

De AIVD voegt daar nog aan toe: "Ingrijpende veranderingen zijn ontwikkelingen die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde (doel), vaak met ondemocratische methoden (middel), die afbreuk doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect)." Hans Moors en Menno Jacobs plaatsen een aantal kanttekeningen bij deze definitie van de AIVD.<sup>4</sup> Zo is het volgens hen onjuist radicalisme per definitie te verbinden met bedreiging van of risico's voor de veiligheid. Dit leidt volgens hen tot een discours waarin vijandbeelden zijn ingebakken.

Radicalisering is een proces. Het start bij het hebben van allerlei denkbeelden, die kunnen leiden tot een verandering in houding of gedrag ten aanzien van de omgeving. In de laatste fase van radicalisering gaat men over tot een bepaalde daad, waarbij meestal de wet wordt overtreden. Dit kan gaan van mishandeling van een individu tot een terroristische aanslag. Hier spreken we van extremisme. De denkbeelden van waaruit iemand radicaliseert hebben vaak ideologische gronden. Communisme, fascisme, nazisme, maar ook religies zijn dergelijke gronden. In deze monitor kijken we vooral naar het voorkomen van radicale jongeren die radicaliseren vanuit islamitische dan wel extreemrechtse gronden.

<sup>1</sup> <http://www.mogroep.nl/scrivo/asset.php?id=65396>

<sup>2</sup> Radicaal, orthodox of extremist. Achtergrondinformatie over radicalisering. ACB Kenniscentrum, 2009

<sup>3</sup> In die zin was bijvoorbeeld ook Martin Luther King een radicaal.

<sup>4</sup> H. Moors en M. Jacobs (2009), *Aan de hand van de imam, integratie en participatie van orthodoxe moslims in Tilburg-Noord*, IVA beleidsonderzoek en Advies, Tilburg

### *Discriminatie*

*"is alle onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur gebaseerd op enige grond als huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status die het doel of gevolg heeft een gelijke mate van erkenning, beschikking of gebruik van alle rechten en vrijheden door alle mensen te bemoeilijken of te verhinderen."*<sup>5</sup>

Discriminatie wordt in dit onderzoek nadrukkelijk meegenomen, omdat het zowel voedingsbodem, als ook uitingsvorm kan zijn van radicalisme en van polarisatie.

### **Leeswijzer**

*Hoofdstuk 1* is deze inleiding.

In *hoofdstuk 2* wordt een samenvatting van de resultaten van het onderzoek gegeven. De resultaten worden per onderzochte 'doelgroep' gepresenteerd: gemeenten (2.1.), welzijns-/ jongerenwerkers (2.2), politie (2.3.) en sleutelfiguren van moskeeorganisaties (2.4.). Iedere paragraaf wordt afgesloten met een samenvatting.

Verder worden in *hoofdstuk 2* de resultaten van een expertmeeting gepresenteerd (2.5.) en worden enkele voorbeelden gegeven van 'good practices' (2.6).

In *hoofdstuk 3* worden de conclusies (3.1.) en aanbevelingen (3.2.) gegeven.

In *bijlage 1* vindt u een beknopte schets van de situatie in de provincie Noord-Holland. Hoeveel allochtonen wonen er? Hoe is het gesteld met het stemgedrag in de provincie. Wat is de maatschappelijke participatie van allochtonen? En: wat kunnen we hieruit concluderen?

Vervolgens wordt er in deze bijlage achtergrondinformatie gegeven over discriminatie, processen van polarisatie en radicalisering en wordt een korte impressie gegeven van het landelijke beleid.

*Bijlage 2* bevat een overzicht van de gebruikte bronnen.

In *bijlage 3* worden de respondenten omschreven.

*Bijlage 4* tenslotte bevat een korte omschrijving van activiteiten van ACB Kenniscentrum op het terrein van polarisatie en radicalisering.

Amsterdam, 31 augustus 2009

---

<sup>5</sup> [http://www.amnesty.nl/documenten/themas/discriminatie\\_special.pdf](http://www.amnesty.nl/documenten/themas/discriminatie_special.pdf)

## Hoofdstuk 2: Resultaten

Dit hoofdstuk bevat een weergave van de onderzoeksresultaten zoals die in het afgelopen half jaar zijn verzameld door Primo en het ACB Kenniscentrum. De resultaten zijn afkomstig uit een respons van 20 digitale enquêtes, 8 interviews met gemeenten, 7 interviews met jongerenwerkers, 6 interviews met zelforganisaties of sleutelfiguren en 5 interviews met politiefunctiearissen. Met 20 enquêtes en 26 interviews is het niet mogelijk een volledig beeld te krijgen van de situatie in Noord-Holland, maar het levert wel voldoende materiaal om een indruk te krijgen hoe er vanuit verschillende hoeken tegen de thema's wordt aangekeken. Deze monitor is een nulmeting, in de volgende monitor zal een completer beeld gepresenteerd worden.

Voor deze monitor zijn diverse organisaties en deskundigen verspreid over verschillende beleidsterreinen bevestigd. Het bleek al snel dat het om gevoelige onderwerpen gaat, die bovendien op vele manieren te interpreteren zijn en zich niet eenvoudig lenen voor "een kijkje nemen in de keuken van een ander". Verschillende respondenten gaven aan niet met naam en toenaam vermeld te willen worden. We hebben hieraan gehoor geven en ervoor gekozen de respondenten (zie bijlage 3) te anonimiseren.

### 2.1.1. Gemeenten

#### *respons*

Via digitale enquêtes is de vraag aan gemeenteambtenaren voorgelegd of polarisatie, radicalisering en discriminatie voorkomen. 53 gemeenten hebben het verzoek gekregen om de enquête in te vullen. Vanuit 20 gemeenten is op dit verzoek ingegaan, een respons van bijna 38%.<sup>6</sup> In Enkhuizen, Haarlem, Haarlemmermeer, Hoorn, Huizen, Purmerend en Medemblik heeft naast de enquête ook een interview plaatsgevonden. In Alkmaar heeft wel een interview plaatsgevonden, maar is geen enquête ingevuld.

De ambtenaren die de enquêtes hebben ingevuld, werken voornamelijk op de afdelingen openbare orde en veiligheid (68%); de rest op welzijn, onderwijs, of iets anders (32%). Op komende pagina's zijn de resultaten van de belangrijkste vragen in tabellen weergegeven<sup>7</sup>.

#### *Heeft de gemeente groepen of individuen in beeld?*

Aan gemeenten is gevraagd in hoeverre zij zelf beeld hebben van groepen in hun gemeente die mogelijk radicaliseren, polariseren of discrimineren.

Haarlem, Castricum, Wormerland, Heemskerk, Wijdmeren, Waterland en Haarlemmermeer zeggen onvoldoende beeld te hebben van groepen of individuen die mogelijk radicaliseren, polariseren en/of discrimineren. Schagen, Hoorn en Hilversum zijn de gemeenten die stellen dat ze een goed beeld hiervan hebben. Alkmaar heeft ook een goed beeld: er is vorig jaar een

---

<sup>6</sup> Het betreft de gemeenten Castricum, Wieringermeer, Enkhuizen, Beverwijk, Koggenland, Purmerend, Haarlem, Wormerland, Schagen, Naarden, Heemskerk, Wijdmeren, Waterland, Hoorn, Diemen, Medemblik, Haarlemmermeer, Bloemendaal, Hilversum en Huizen.

<sup>7</sup> Percentages worden afgerond op hele cijfers

eerste verkenning gedaan naar de stand van zaken op het gebied van radicalisering en polarisatie.

Heeft de gemeente in beeld of er sprake is van groepen of individuen die mogelijk radicaliseren, polariseren en/ of discrimineren?		
Antwoord	Aantal	Percentage
Zeer slecht	0	0%
Slecht	0	0%
Onvoldoende	7	35%
Voldoende	10	50%
Goed	3	15%
Zeer goed	0	0%
Geen antwoord	0	0%

#### *Polarisatie:*

In de meeste gemeenten is er volgens de respondenten geen sprake van polarisatie tussen groepen (75 %). Het is opvallend dat de meeste gemeenten dit antwoord geven op deze vraag, terwijl een ruime meerderheid van de gemeenten tegelijkertijd aangeeft slechts voldoende, of zelfs onvoldoende in beeld te hebben of er in de gemeente sprake is van polarisatie, radicalisering en discriminatie. 20% van de respondenten zegt dat er sprake is van polarisatie. Deze gemeenten geven aan signalen te hebben of te hebben gehad dat er spanningen zijn (geweest) tussen groepen, of ze vermoeden dat dit zo is.

Is er u in uw gemeente sprake van polarisatie tussen groepen?		
Antwoord	Aantal	Percentage
Nee	15	75%
Ja	4	20%
Geen antwoord	1	5%

#### *Geen polarisatie?*

Het aantal gemeenten dat aangeeft dat er sprake is van polarisatie is misschien opvallend laag. Dit is misschien te verklaren uit het gegeven dat er relatief veel kleine gemeenten met weinig allochtone inwoners aan het onderzoek hebben deel genomen.

Ter vergelijking: in een recent onderzoek van afdeling Onderzoek en Statistiek van de gemeente Haarlem (digitale jeugdpanel) is een vraag opgenomen over spanningen tussen jongeren van verschillende afkomst. Bijna 80% gaf aan dat dit voorkomt (56% soms, 18% regelmatig en 7 % vaak). In recent onderzoek naar het VIOS (Veiligheid In en Om de School) geeft 18 % van de leerlingen op scholen van voortgezet onderwijs aan wel eens uitgescholden of belachelijk gemaakt om huidskleur, afkomst of geloof (stijging van 6 % t.o.v. 2001). En in een themanummer over polarisatie van de gemeente Amsterdam<sup>8</sup> komt naar voren dat polarisatie overal voorkomt en recentelijk toeneemt. Er is geen reden om te veronderstellen dat dit in de provincie Noord-Holland anders zou zijn.

<sup>8</sup> Themanummer Heel Amsterdam: Polarisation. PAS, maart 2009

### Radicalisering:

Zijn er in uw gemeente groepen die radicaliseren?		
Antwoord	Aantal	Percentage
Nee	12	60%
Ja	3	15%
Geen antwoord	5	25%

Eén middelgrote gemeente geeft aan dat er in de gemeente een groep moslims is (van verschillende nationaliteiten) die er radicale ideeën op nahoudt. In een andere gemeente vermoedt men dat er groepen zijn die radicaliseren (onder andere richting extreem-rechts). In nog een andere gemeente is er een tijdje een groepje jongeren geweest (rond 2004) die zich steeds meer in de islam ging verdiepen en zich ook steeds extremer ging kleden. Enkele jongens stopten met school. Volgens deze gemeente is het antwoord afhankelijk van de definitie van radicalisering die gekozen wordt.

Gemeenten is ook gevraagd of zij bekend zijn met radicalisering via internet en of zij bekend zijn met radicale sites en/of weten of jongeren uit hun gemeenten op dergelijke sites actief zijn. Een aantal respondenten kennen wel enkele radicale sites, maar ze weten niet of jongeren uit hun gemeente hierop actief zijn.

Uit onderzoek dat in 2007 is gedaan door Bureau Discriminatiezaken Kennemerland bleek dat in Zwanenburg, Lisserbroek en Abbenes groepen jongeren rondlopen met extreemrechtse sympathieën. Dat er in Zwanenburg rechtse jongeren actief waren, was al langer bekend. „Maar dat de aanhang voor extreemrechts in Lisserbroek en Abbenes zo groot was, is ook voor ons nieuw“, verklaarde onderzoeker Marjolien van Haaften van het Bureau Discriminatiezaken op 4 januari 2008 tegenover het Haarlems Dagblad.<sup>9</sup> In heel Kennemerland woonden volgens de onderzoekers destijds zo'n 125 extreemrechtse jongeren, met de grootste concentratie in Zwanenburg (40 jongeren), Lisserbroek (40) en Abbenes (10).

Uit een vergelijkbaar onderzoek van Art. 1 Bureau discriminatiezaken Noord-Holland Noord uit juni 2007 bleek dat in 17 van de 26 gemeenten sprake was van overlast door zogenaamde Lonsdale-jongeren. Volgens het onderzoek zou het in totaal gaan om tussen de 65 en 215 jongeren.<sup>10</sup>

<sup>9</sup> Veel extreemrechtse jeugd in polderdorpen, *Haarlems Dagblad*, 4 januari 2008

<sup>10</sup> B. Ögretmen, S. Oedairam, M. Bendt, M. Cornelissen, *Lokale aanpak van extreem-rechts in Noord-Holland*, Alkmaar: Art 1. Bureau Discriminatiezaken Noord-Holland Noord

## Discriminatie:

Zijn er in uw gemeente groepen die discrimineren?		
Antwoord	Aantal	Percentage
Nee	14	70%
Ja	2	10%
Geen antwoord	4	20%

Twee gemeenten geven aan dat er in hun gemeente groepen zijn die discrimineren. In één gemeente bestaat het vermoeden dat discriminatie voorkomt en dat dit ook een probleem is. De andere gemeente meent dat discriminatie voorkomt, bijvoorbeeld tegen "hoofdhoekjes achter de kassa".

Ter vergelijking: In 2008 werden er in de provincie Noord-Holland door de politie 694 incidenten geregistreerd.<sup>11</sup> In vergelijking met andere provincies is dit aantal behoorlijk hoog. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat in de provincie Noord-Holland zoveel meer gediscrimineerd wordt. Het kan ook betekenen dat de politieregio's actief discriminatiebeleid voeren en daardoor de meeste incidenten in beeld krijgen.

Uit onderzoek van I&O Research blijkt dat leeftijdsdiscriminatie in Noord-Holland het meest voorkomt, gevolgd door discriminatie wegens huidskleur/ras, afkomst en godsdienst/geloof. Het meest wordt er gediscrimineerd op straat, maar ook op het werk, bij solliciteren en in het uitgaan komt veel discriminatie voor.<sup>12</sup> Uit trendrapportages van antidiscriminatiebureaus in Kennemerland en Noord-Holland Noord blijkt daarentegen dat discriminatie vanwege herkomst, huidskleur of ras de meest voorkomende grond is.<sup>13</sup> Het rapport POLDIS 2008 van de politieacademie bevestigt dat een royale meerderheid van de incidenten discriminatie op grond van ras/nationaliteit betreft. Het gaat om ongeveer 40% van de geregistreerde incidenten. Daarbij is bij 14% van de incidenten sprake van discriminatie op grond van godsdienst.<sup>14</sup>

Ook op het internet wordt veel gediscrimineerd. Volgens het Meldpunt Discriminatie op het Internet (MDI) is er vooral sprake van een toenemende agressie jegens moslims. Ontving het MDI in 2002 nog 291 meldingen van anti-islam uitingen, in 2006 waren dit er 473 en in 2008 524. Overigens meldt het MDI in haar jaarverslag 2008 dat de anti-islam uitingen door elkaar heen lijken te lopen met uitingen jegens Marokkanen. 229 uitingen betroffen specifiek deze groep. Specifieke Noordhollandse cijfers over discriminatie op het internet zijn niet beschikbaar.

Volgens sociaal psycholoog Katherine Stroebe, gepromoveerd op de gevolgen van discriminatie, heeft discriminatie veel ingrijpendere gevolgen dan tot voorheen werd gedacht. Een 'normale' reactie van mensen is dat zij zich afzijdig houden van of zelfs terugtrekken uit de samenleving.<sup>15</sup>

<sup>11</sup> Poldis 2008

<sup>12</sup> Discriminatieklimaat Noord-Holland, I&O Research 2008

<sup>13</sup> Trendrapport BD Kennemerland 2003-2007 en Discriminatie in Noord-Holland Noord 2003-2007

<sup>14</sup> Poldis 2008, criminaliteitsbeeld discriminatie (2009)

<sup>15</sup> <http://www.nieuws.leidenuniv.nl/discriminatie-ingrijpender-dan-gedacht.jsp>

### Beleid

In een beperkt aantal gemeenten is sprake van specifiek beleid op het gebied van polarisatie, radicalisering en discriminatie.

Is er (gemeentelijk) beleid dat zich specifiek richt op:		
Antwoord	Aantal	Percentage
Polarisatie	0	0%
Radicalisering	0	0%
Discriminatie	3	15%
Nee, er is geen specifiek beleid	17	85%

Bij 85 % van de respondenten is geen specifiek gemeentelijk beleid. In Heemskerk en Hilversum is er algemeen preventief beleid waaronder discriminatie.

Dit beleid richt zich op:		
Antwoord	Aantal	Percentage
Algemene preventie: Bijvoorbeeld jongeren in het algemeen	1	33%
Signaleren: Informatie over de aard en omvang van de problematiek	2	67%
Voorkomen: Zorgen dat (potentieel) radicaliserende jongeren niet (verder) radicaliseren	0	0%
Repressie: Aanpak van jongeren die geradicaliseerd zijn en anderen (met geweld) hun overtuiging proberen op te leggen, dan wel overlast bezorgen	0	0%
Nazorg: Aanpak gericht op slachtoffers en gericht op het voorkomen van recidive bij daders	0	0%

### Meldpunt discriminatie

Zeer recent is er nieuwe wetgeving rondom antidiscriminatiebureaus vastgesteld. Gemeenten zijn per 1 juli 2009 verplicht om in elke unieke gemeente een bureau of meldpunt discriminatiezaken te faciliteren waar burgers met klachten op het gebied van discriminatie terecht kunnen. Ook maakt de wet het mogelijk dat het rijk de antidiscriminatiebureaus erkent en financieel steunt.<sup>16</sup> Wellicht draagt de nieuwe wetgeving bij aan bewustwording onder gemeenten die achterblijven en zullen gemeenten meer aandacht gaan besteden aan de problematiek rondom discriminatie.

Hoewel de antidiscriminatiebureaus waarmee in dit onderzoek is samengewerkt de nieuwe wetgeving toejuichen, staan ze nog enigszins sceptisch tegenover de inrichting van de nieuwe meldpunten. Immers, de meldpunten worden vooral ingericht voor klachtregistratie en minder voor advies, onderzoek of voorlichting. Tenzij gemeenten bereid zijn (financieel) bij te dragen, zijn deze bureaus of meldpunten waarschijnlijk niet in staat zich bezig te houden met bredere vraagstukken rond discriminatie, zoals polarisatie en/of radicalisering.

<sup>16</sup> De wet is gelanceerd met een nieuwe campagne om discriminatie te voorkomen en te bestrijden. Tevens is er een landelijke discriminatie meld- en advieslijn in het leven geroepen: 0900 – 2 354 354.

*Acties tegen polarisatie, radicalisering en discriminatie:*

Een aantal gemeenten heeft (preventieve) acties ondernomen om polarisatie, radicalisering en discriminatie te voorkomen, dan wel tegen te gaan. Hieronder volgen enkele voorbeelden.

Zo heeft *Haarlem* actie ondernomen via het VIOS (Veilig in en Om School)-project, een project dat de dialoog bevordert en de binding versterkt. Haarlemmermeer was betrokken bij een project tegen discriminatie, waarin docenten op basisscholen getraind werden en bij een tafelvoetbalproject.

Gemeenten uit de regio Kennemerland, met de gemeente Haarlemmermeer als bestuurlijke trekker, oriënteren zich op een aanpak van polarisatie, radicalisering en extremisme. Zij hebben in samenwerking met de politie Kennemerland het initiatief genomen tot een verkennend onderzoek in Haarlemmermeer en omstreken, om een nauwkeuriger in beeld te krijgen of er groepen (of individuen) in de gemeente voorkomen die mogelijk discrimineren, radicaliseren of polariseren. Dit onderzoek wordt door het COT uitgevoerd.

*Hoorn* heeft een groep moslimjongeren in beeld, die er een orthodoxe levenswijze op nahoudt. De groep is verbonden aan de Hizbut Tahrir<sup>17</sup>, en streeft naar heroprichting van het kalifaat. De gemeente kent de meeste jongeren en is met hen in dialoog. De gemeente maakt zich zorgen, omdat er ook een maatschappelijk effect is. Meisjes stappen over naar een andere opleiding, of stoppen soms helemaal met school. Er is een delegatie van de gemeente Hoorn op werkbezoek geweest in Amsterdam Slotervaart. Doel daarvan het was gebruik te maken van de ervaringen van Slotervaart

De *gemeente Huizen* heeft ook actie ondernomen tegen polarisatie en radicalisering, door onder andere een burgerinitiatief te ondersteunen. Er zijn gemeenten die op de gemeentelijke site een link hebben van het dichtstbijzijnde antidiscriminatiebureau. Naarden heeft acties ondernomen voor het tegengaan van polarisatie en discriminatie. Zij hebben overleg gehad met vertegenwoordigers uit de Marokkaanse gemeenschap in verband met het verschijnen van de film *Fitna* van Wilders.

Hoewel *Alkmaar* in de eerste verkenning in 2008 concludeerde dat er de afgelopen 10 jaar geen sprake is geweest van radicalisering of polarisatie, worden de thema's dermate belangrijk geacht dat er binnenkort een voorstel wordt gedaan door de gemeente Alkmaar en de politie Noord-Holland Noord, die willen gaan werken aan een blauwdruk voor een verkenning, zodat alle gemeenten in Noord-Holland Noord met een relatief kleine inspanning een objectieve verkenning kunnen maken.

---

<sup>17</sup> Hizbut Tahrir betekent 'Partij van de bevrijding'. Het is een internationale, soennitische organisatie die vertegenwoordigd is in meer dan 40 landen en wordt geleid vanuit Londen. De organisatie wil alle moslimlanden wil verenigen in één islamitische staat of kalifaat, die wordt geregeld door een islamitische wetgeving, gebaseerd op de sharia, en wordt geleid door een verkiesbaar hoofd of kalief. De organisatie is in vergelijking met andere fundamentalistische organisaties sterk politiek georiënteerd en is anti-Amerikaans en anti-zionistisch. De beweging is in Duitsland verboden, in Nederland niet.

Naar aanleiding van overlast bij een winkelcentrum en woonflat in Weesp is de politie *Gooi en Vechtstreek* een sportproject gestart in samenwerking met buurtvaders en de lokale winkeliers van het winkelcentrum. De aanpak was praktisch en is noemenswaardig als good practice. Buurtbewoners en ondernemers werden bij het project betrokken. Resultaat was dat 80 jongeren gingen sporten onder begeleiding van oud-topsporters in plaats van dat zij overlast verzorgden. Tegelijkertijd werden zij bewust over het effect van rondhangen.

### *Netwerk*

Polarisatie, radicalisering en discriminatie zijn thema's waar nog niet zo veel bekendheid mee is en zijn bovendien thema's die de grenzen van één sector binnen een gemeente ver kunnen overschrijden. Het kan daarom nuttig zijn een netwerk te vormen met medewerkers van meerdere sectoren en instellingen, om zo een compleet beeld te krijgen van de situatie.

Is er een netwerk in uw gemeente met als thema jongeren die polariseren, radicaliseren en/ of discrimineren?		
Antwoord	Aantal	Percentage
Nee	18	90%
Ja	2	10%
Geen antwoord	0	0%

Uit de antwoorden op deze vraag zou geconcludeerd kunnen worden dat de meeste gemeenten een dergelijk netwerk missen. Toch blijkt dit na nadere analyse niet helemaal waar. Er is inderdaad in de meeste gemeenten geen netwerk dat specifiek gaat over jongeren die polariseren, radicaliseren en/of discrimineren, maar in bijna alle gemeenten vindt er regelmatig overleg plaats, bijvoorbeeld met politie en jongerenwerkers (en soms bureaus discriminatiezaken of zelforganisatie) om (ook) over jongeren of jongerengroepen te spreken. Het gaat dan om overleggen die bijvoorbeeld 'Overleg jeugd' of 'overleg 12+' worden genoemd. Meestal gaat het om informatieuitwisseling over raddraaiers of overlastgevend individuen of groepen die een gemeente in beeld heeft. Gemeenten hebben tijdens de expertmeeting van 23 juni 2009 aangegeven dat polarisatie, radicalisering en discriminatie ook in dergelijke overlegstructuren naar voren kunnen komen.

### *Overleg met andere gemeenten*

Slechts 4 respondenten hebben aangegeven ook met andere gemeenten te overleggen over de thema's polarisatie, radicalisering en/of discriminatie. Hierbij wordt het RDO genoemd: Regionaal Discriminatie Overleg. Ook wordt overlegd over regionale jeugdgroepen.

60% van de respondenten zegt geen behoefte te hebben om met andere gemeenten te overleggen. 20% zegt dit wel te hebben en 20% heeft het.

### Ondersteuningsbehoefte

Omdat er nog veel onbekendheid is met vooral de onderwerpen polarisatie en radicalisering, maar in mindere mate ook met discriminatie, is gemeenten gevraagd in hoeverre zij behoefte hebben aan ondersteuning. De meeste gemeenten geven aan behoefte te hebben aan kennisbevordering, sommige ook aan advies of training. Iets minder dan de helft van de gemeenten geeft aan geen behoefte te hebben aan ondersteuning. Het gaat meestal om de kleinere gemeenten.

Kunt u de ondersteuningsbehoefte benoemen als het gaat om de aanpak van discriminatie, polarisatie en/ of radicalisering in uw gemeente? <sup>18</sup>	
Antwoord	Aantal
Advisering	3
Training	2
Overleg	1
Kennisbevordering	7
Onderzoek	5
Wij hebben geen behoefte aan ondersteuning	9

Op welke onderdelen heeft u behoefte aan ondersteuning?	
Antwoord	Aantal
Extreemrechts	3
Extreemlinks	2
Moslim radicalisme	3
Polarisering	4
Discriminatie	4
Dierenactivisme	1

### 2.1.2. Voorlopige conclusies gemeenten

#### *Beleid en kennis*

In de meeste gemeenten, waaronder ook veel kleinere gemeenten, is nauwelijks tot geen specifiek beleid op het gebied van polarisatie, radicalisering en discriminatie. In algemene zin is er bij de respondenten weinig beeld over het al dan niet voorkomen van polarisatie, radicalisering en discriminatie in hun gemeente. Gemeenten antwoorden echter tegelijkertijd relatief vaak dat zij wél weten dat deze zaken in hun gemeente niet voorkomen. Gemeenten die uitspreken vermoedens te hebben of zeker weten dat er groeperingen in de gemeente voorkomen die mogelijk polariseren, radicaliseren of discrimineren, zijn in welke vorm dan ook bezig met een aanpak (hoewel soms nog in een zeer inventariserende fase).<sup>19</sup>

<sup>18</sup> Bij vraag 8a en 8b komt het totale aantal en percentage hoger uit dan 20 en 100% omdat sommige gemeenten meerdere antwoorden hebben gegeven.

<sup>19</sup> Ter vergelijking: het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft een vragenlijst gestuurd naar alle 441 Nederlandse gemeenten. Hiervan hebben 286 gemeenten (65%) de vragenlijst ingevuld geretourneerd. Uit dit onderzoek bleek dat 61% van de gemeenten aangeeft zicht te hebben op polarisatie en/of radicalisering; 21% van de gemeenten verklaren dat er sprake is van polarisatie en/of radicalisering; 44 gemeenten geven aan dat er is sprake van rechts-extremisme en 24 gemeenten geven aan dat er sprake is van moslimextremisme; 30% van de gemeenten waar sprake is van polarisatie en/of radicalisering geven aan een plan van aanpak te hebben. (Brief minister van Binnenlandse Zaken aan burgemeesters betreffende

### *Netwerk*

Hoewel in eerste instantie lijkt alsof er nauwelijks overleg plaatsvindt over polarisatie, radicalisering en/of discriminatie in de gemeente, blijkt hier wel degelijk over gesproken te worden, weliswaar in ander verband en met minder prioriteit.

### *Ondersteuningsbehoefte*

Veel (kleinere) gemeenten zeggen geen behoefte te hebben aan ondersteuning. Zij ervaren geen problemen met polarisatie, radicalisering en discriminatie. Bij de grotere gemeenten is er meer sprake van polarisatie, radicalisering en discriminatie en zij hebben vooral meer behoefte aan kennisvergroting.

## **2.2.1. Welzijn: jongerenwerkers**

Met 7 jongerenwerkers verspreid over de provincie Noord-Holland (Haarlem, Haarlemmermeer, Hoorn, Weesp/Muiden/Wijdmeren, Hilversum, Amsterdam, Alkmaar) zijn diepte-interviews gehouden om te achterhalen wat hun visie is op de aanpak van polarisatie, radicalisering en discriminatie.

### *Signaleren*

Alle geïnterviewde jongerenwerkers vinden het als professional hun taak om radicale groepen te signaleren. Onderstaande citaten illustreren dit min of meer:

*"Jongeren uit de kleinere witte dorpen spreken over Hoofddorp als Mocrocity."*

*"Rechts radicalisme valt eerder op omdat je de gebaren en symbolen herkent."*

*"Jongerenwerkers hebben een belangrijke functie als het gaat om te signaleren."*

*"Belangrijk is om goed te kijken of jongeren echt serieus zijn of dat ze dingen roepen om te provoceren. Zeker na de moord van Mohammed B. werden er veel dingen geroepen."*

*"De jongerenwerkers zien en horen alles. Als jongerenwerker kan je jongeren alleen adviseren om bijvoorbeeld discriminatie te melden bij de politie, maar daar doen de jongeren niet veel mee, omdat ze zich daar niet altijd serieus genomen voelen."*

### *Opvolgen van signalen*

Jongerenwerkers geen meestal aan de slag met de opgevangen signalen, maar er is geen eenduidig protocol voor. Een aantal van de respondenten hebben het over handelingsverlegenheid. Als jongerenwerker heb je een kwetsbare positie. Enerzijds kan je het vertrouwen van de jongeren makkelijk schenden, anderzijds moet je soms melding maken van bepaalde signalen. Dit kan bijvoorbeeld in overleg dat gevoerd wordt met politie en gemeenten. De kwetsbare positie kan jongerenwerkers voor een dilemma stellen. Ook melden enkele respondenten dat het hen ontbreekt aan vaardigheden om adequaat te kunnen reageren of ingrijpen.

*"Als jongerenwerker zie je soms dat jongeren zich rechts-extremistisch uiten in het jongerencentrum. Maar op het moment zelf is er vaak sprake van handelingsverlegenheid. Op het moment zelf hebben de jongerenwerkers niet altijd de juiste tools/ vaardigheden om daar adequaat op te reageren."*

Een jongerenwerker zegt in structurele overleggen met de wijkagent alle signalen die wijzen op mogelijke overlast of zelfs radicalisering te bespreken. De samenwerking verloopt voorspoedig. Een andere jongerenwerker stelt dat goede ideeën en zelfs uitgewerkte plannen geen gehoor vinden bij de gemeente. Volgens deze jongerenwerker doet de gemeente alleen aan symptoombestrijding, maar zou er een brede aanpak ontwikkeld moeten worden.

#### *Voorkomen van polarisatie, radicalisering en discriminatie*

Een aantal jongerenwerkers kennen groepjes met radicale ideeën. Deze groepjes moeten vooral niet groter worden. *"In Huiswaard<sup>20</sup> is een groep rechts radicalen actief, ook op het internet. Ze gebruiken allerlei Hitler-kreten. Maar de groep brokkelt af. Van de 15 actievelingen, zijn er nu nog 2 of 3 over. De rest functioneert weer 'normaal'."*

Het grootste probleem is, volgens de jongerenwerkers, polarisatie. *"Een probleem is dat er nauwelijks contact is tussen allochtonen en autochtonen. Er staan in een wijk twee scholen op nog geen 150 meter van elkaar. De ene school is volledig zwart en de andere school is voornamelijk autochtoon. Dat is een slechte ontwikkeling. Mensen moeten met elkaar in contact komen. Onbekend maakt onbemind."*

Zij geven aan dat polarisatie toeneemt als er aandacht is geweest in de media: *"Het leefde op na de moord op Pim Fortuyn en Theo van Gogh"*. Er zijn volgens de jongerenwerkers voldoende aanleidingen in de media die telkens weer voor nieuwe ervaringen zorgen. De spanningen tussen vooral Nederlandse en Marokkaanse jongerengroepen neemt toe.

Eén jongerenwerker stelt dat er geen duidelijke tekenen zijn van discriminatie of radicalisering. Wel is er spanning tussen autochtone jongeren en jongeren met een Marokkaanse achtergrond. De eerste groep is niet extreem rechts, maar zit wel vol haat. De Marokkaanse jongeren radicaliseren niet, maar criminaliseren. Over de spanning tussen de groepen zegt hij: *"Het broeit enorm, maar het komt niet naar boven"*.

Onder jongerenwerkers bestaat irritatie over het begrip radicalisering. Zij vinden het opvallend dat er bij radicalisering gelijk wordt gedacht aan een moslim, terwijl er geradicaliseerd wordt vanuit allerlei ideologieën en in de provincie Noord-Holland meer vanuit het rechts extremisme of andere gronden dan vanuit de islam, aldus een jongerenwerker. Door alle aandacht voor de islam, meestal negatieve aandacht, raken moslimjongeren gefrustreerd. Een jongerenwerker zegt hierover:

*"Ik ken geen radicale jongeren die gevaarlijk zijn in de zin van dat zij van plan zijn om een terroristische aanslag voor te bereiden. Wel Marokkaanse jongeren die zich in de hoek gedreven voelen. Zij zijn gefrustreerd omdat ze geen baan kunnen vinden, geen stageplek kunnen bemachtigen en de discotheek niet binnenkomen."*

#### *Projecten*

Het jongerenwerk is niet zelden betrokken bij projecten die georganiseerd worden om polarisatie, radicalisering en/of discriminatie tegen te gaan dan wel te voorkomen. Deze projecten zijn vooral gericht op bevordering van contact en

---

<sup>20</sup> Wijk in Alkmaar

dialogo tussen verschillende bevolkingsgroepen. Het gaat bijvoorbeeld om iftarmaaltijden, dag van de dialoog, discussie-avonden en wijkwandelingen. Maar ook voorlichting aan klassen of kennisbevordering tijdens weekendprogramma's lijken vruchtbare middelen om jongeren een ander inzicht te geven.

#### *Netwerk*

Bijna alle jongerenwerkers nemen deel aan overleg van gemeente, politie, jongerenwerk en daarbij zit soms ook GGD, Bureau jeugdzorg of iemand van de dorpsraad. In dit overleg wordt in algemene zin over jeugd(-groepen) gesproken. Volgens de jongerenwerkers hebben gemeenten slecht zicht op polarisatie, radicalisering en discriminatie. Dit komt, volgens hen, omdat er vooral óver jongeren wordt gesproken en te weinig mét jongeren: *"je spreekt heel anders als je zo'n jongen zelf in de ogen hebt aangekeken"*.

Een netwerk kan wel een rol spelen bij de aanpak van radicalisering. Immers, zo luidt het credo, radicalisering kan je alleen door een integrale aanpak voorkomen dan wel tegengaan: *"Als je radicalisering wilt tegengaan moet je alles aanpakken."* en *"Iedereen, scholen, media, bedrijfsleven, zal een bijdrage moeten leveren aan de oplossing van het probleem"*

### **2.2.2. Voorlopige conclusies jongerenwerk**

Uit de interviews onder welzijnswerkers, komt een negatiever beeld dan uit het onderzoek onder gemeenten. Veel van de gesproken jongerenwerkers signaleren polarisatie tussen autochtoon en allochtoon. Ze zien verharding tussen groepen en frustraties aan beide kanten. Allochtonen en met name Marokkaanse jongeren raken volgens hen gefrustreerd omdat ze minder kansen krijgen.

Hierbij moet wel de aantekening gemaakt worden dat de geïnterviewde jongerenwerkers voornamelijk werkzaam zijn in grotere gemeenten.

Het jongerenwerk kijkt vooral vanuit het perspectief van de doelgroep. Voor zichzelf zien ze vooral een signaleringsfunctie. Wat er vervolgens met die signalen gedaan kan worden, is niet bij alle jongerenwerkers even goed bekend.

#### **Aanpak:**

De projecten die worden ondernomen hebben bijna allemaal betrekking op het bevorderen van de dialoog. Deze projecten worden allemaal positief bevonden, omdat ze zijn gericht op bevordering van kennis dan wel op contact tussen verschillende bevolkingsgroepen. Wat echter echt nodig is, is een meer integrale aanpak, waarbij verschillende partijen het voortouw nemen. De gemeente kan hierin een voortrekkersrol spelen. Gemeenten zouden de frustratie van jongeren beter moeten erkennen door met hen te spreken, in plaats van over hen. Het jongerenwerk pleit voor een bottom-up benadering, in plaats van top-down.

### **2.3.1. Zelforganisaties en sleutelfiguren**

Met zeven sleutelfiguren al dan niet gelieerd aan zelforganisaties, zijn gesprekken gevoerd over hun visie op het voorkomen van radicalisering, hun rol daarin en wat zij ervaren aan beleid en ondersteuning.

#### *Signalering van polarisatie en radicalisering*

Een moskee en/of zelforganisatie kan als eerste geconfronteerd worden met radicalisering uit islamitische of uit rechts-extremisme hoek. In het algemeen zien daarom alle respondenten een signaleringsrol weggelegd voor moskeeën. De vraag is vervolgens hoe en in welke vorm.

Citaat: *“De moskee staat symbool voor de hele gemeenschap en dus ervaren moskeeën uitingen van rechts-extremisten op een hele directe manier. Je ontkomt er dus niet aan om het te signaleren”*

En: *“Het zou dan lijken op “spionage” waar ik niet aan mee wil doen. Ik vind wel dat moskeeën een taak hebben in het aanspreken van mensen, maar niet in het signaleren richting overheid of politie”.*

Respondenten geven allen aan wel samenwerkingsverbanden aan te willen gaan: *“Je moet ze niet belasten of verplichten. Echter als je uitgaat van samenwerking dan is het een ander verhaal. Een moskee heeft een groot bereik. Er komen vaak 500 à 600 mensen per week een moskee binnen. De moskee kan daarmee in een korte tijd en met weinig extra inzet een grote groep bereiken en een boodschap zenden en bespreken. Dus signaleren is een verkeerd woord, het moet gaan om samenwerking”*

### *Radicalisering*

In 2008 bleek uit een analyse van het instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement COT voor Binnenlandse zaken, dat docenten, jongerenwerkers, wijkagenten en anderen die veel met jongeren werken, weinig weten over radicale vormen van de Islam en rechts-extremisme<sup>21</sup>

Hoe herken je radicalisme? Wat zijn de signalen en bent u voldoende in staat om radicalisering van individuen of groepen te herkennen? Op die vraag kwam geen eenduidig antwoord vanuit de sleutelfiguren en moskeeorganisaties.

In Zaanstad geeft een actief sleutelfiguur aan dat er een gevaar is in de definiëring en beeldvorming over islamitisch radicalisme, namelijk:

*“Uiting van religie en dus ook de islam in welke vorm dan ook hoeft niet gelijk radicaal te zijn. We moeten scherp krijgen wat dat begrip inhoudt, is dat een baard of geen handen schudden?”*

Aan de andere kant zegt een sleutelfiguur uit Hoofddorp duidelijk: *“Ja. Ik zie het aan de wijze van omgang en verhoudingen. Ik denk dat er in Hoofddorp zo twee of drie jongeren extreem radicale ideeën erop nahouden”*

Maar ook:

*“Jongeren komen vaak genoeg zelf met vragen. Te vaak worden jongeren onvoldoende opgevangen als ze vragen hebben of zoekende zijn naar de “juiste” islam. En jongeren kunnen tijdens dat proces heel kwetsbaar zijn en zich niet welkom voelen bij de reguliere moskeeën. Deze situatie is onwenselijk”*

### *Polarisatie*

Er is ook gevraagd of men radicalisering of verharding ziet tussen verschillende groepen. Ook die ervaringen zijn niet eenduidig, maar het gevoel dat er iets aan de hand is tussen bevolkingsgroepen is bij alle respondenten aanwezig.

---

<sup>21</sup> De rol van eerstelijns werkers bij het tegengaan van polarisatie en radicalisering; *Van ‘ogen en oren’ naar ‘het hart’ van de aanpak*; COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement; Drs. M. Zannoni, L.P. van der Varst MSc, Dr. E.J.A. Bervoets, Drs. M.Wensveen, Drs. V.J. van Bolhuis, Dr. E.J. van der Torre; 2008

*"Ik zie geen verharding tussen groepen, maar er is wel iets aan de hand gelet op de Europese verkiezingen. Alles is anders na de verkiezingsoverwinning van de PVV/Wilders. Veel mensen in de provincie hebben gestemd op Wilders, maar in mijn gesprekken met mensen "op straat" zegt niemand dat ze op de PVV hebben gestemd. Het lijkt daarmee alsof op de oppervlakte de zaken onveranderd zijn, maar onder die oppervlakte is er veel meer aan de hand."*

Na de moord op Theo van Gogh in 2004 zijn racistische en extremistische uitingen onder jongeren toegenomen en publicitair is deze problematiek groot geworden door de zogenaamde "Lonsdalejongeren". De aandacht ging toen vooral uit naar interetnische spanningen tussen deze jongeren en moslimjongeren in Nederland.<sup>22</sup>

De respondenten uit Hoofddorp en Heerhugowaard bevestigen dit beeld en geven aan dat er sprake is van polarisatie en verharding en dat spanningen makkelijk ontvlambaar zijn tussen moslims en Lonsdale jongeren. Men ziet vooral 11 september als een belangrijk moment dat heeft geleid tot vervreemding en isolement van bevolkingsgroepen.

*"Na 11 september leven bevolkingsgroepen geïsoleerd van elkaar. Ook ik werd bekeken en beoordeeld. In Oss waren in die periode een groep jongeren die hun vreugde toonden over 11-09. Aan mij werd toen de vraag gesteld "Bent u ook blij?"*

De polarisatie zit hem vooral in het "hergroeperen" van groepen om sterker te worden gaf een respondent aan: *"Samen met elkaar kunnen we dit overleven"*

#### *Discriminatie*

Een respondent uit Huizen antwoordt op de vraag of discriminatie voorkomt en in welke vorm?: *"Er is heel veel sprake van discriminatie. In het openbaar vervoer: allochtone kinderen zijn vorig jaar regelmatig uit de bus gezet, zonder duidelijke reden"*

Ook de arbeidsmarkt, internet en het uitgaansleven worden genoemd door een andere respondent uit Huizen:

*"Onder de naam Fatima is de vacature opeens al vervuld, onder de naam Sandra mag je opeens op gesprek komen"*

*"Op Marktplaats gebruiken veel allochtonen een Nederlandse naam, zodat een mogelijke (ver-)koper het zal vertrouwen. Zo wordt Samet bijvoorbeeld Sander"*

*"Voor jonge jongens is dit de meest voorkomende en meest frustrerende vorm van uitsluiting: niet het café /club in mogen. Het gaat niet om incidenten, dit is een structurele vorm van discriminatie die veel en regelmatig voorkomt"*

Twee respondenten geven aan dat de aangiftebereidheid van discriminatie héél laag is. Geschat wordt dat 99% van de gevallen niet wordt gemeld.

Onbekendheid wordt genoemd als reden; veel mensen zijn niet op de hoogte van de mogelijkheid om aangifte te doen, waar en bij wie. Een andere reden die wordt genoemd zijn eerdere ervaringen bij het doen van aangifte: *"de politie discrimineert zelf ook"*, is wat één respondent zei, *"en een paar slechte ervaringen gaan als lopend vuurtje door een gemeenschap heen."*

---

<sup>22</sup> Monitor Racisme & Extremisme Deradicaliseren in de praktijk; Anne Frank Stichting / Amsterdam University Press, Amsterdam 2009

Opvallend is dat de meeste zelforganisaties en sleutelfiguren discriminatie en uitsluiting als een gegeven ervaren waar je niks aan kan doen.

*"Het gevoel dat er met 2 maten wordt gemeten: wat kan je ermee? Je kan er niets mee eigenlijk. Als een Nederlander iets doet, dan is het één stomme gek. Als een allochtoon wat doet, dan is gelijk elke allochtoon een rotzak.*

*Keer op keer gediscrimineerd worden, of discriminatie ervaren, maakt mensen gefrustreerd en agressief. Omdat aangifte vaak niets uithaalt, nemen jongeren zelf het heft in handen. Dan slaan ze een uitsmijter op zijn smoel en gaat de bal aan het rollen. Maar dan zijn zij de dader, terwijl ze eigenlijk ook een stukje slachtoffer zijn"*

Door alle respondenten wordt gesteld dat sinds 11 september 2001 hun islamitische identiteit aan de kaak werd gesteld en rigide werd gedefinieerd door de autochtone samenleving en als reactie daarop ook door moslims. *"De vraag "Wat ben je?" werd belangrijk en roept altijd verwarde reacties en discussie op". "Terwijl de diversiteit in werkelijkheid onder allochtonen zo groot is, gaf een respondent aan, kijk maar naar de uitzending van Rondom tien<sup>23</sup>. Daar was duidelijk te zien dat onder Marokkanen ook flinke meningsverschillen bestaan."*

#### *Opvolgen van signalen*

Er is bij de organisaties die wij hebben gesproken geen vastgelegd beleid en men is niet bekend met een contactpersoon bij de gemeente of politie. In het geval van vragen en/of signalen van andere bezoekers is de aanpak bij allen vergelijkbaar: erop af en actie ondernemen door o.a. gesprekken te voeren.

*"Ja, ik zou actie ondernemen door middel van gesprekken voeren met de betrokkene. Ik probeer een realistischer beeld te schetsen door de ideeën van betrokkene in een historische context te plaatsen en een spiegel voor te houden".*

*"Ik zou er op afgaan en het verhaal willen aanhoren. Nota bene uiterlijkheden zeggen niks over iemand. Ik ga niet gelijk de politie inschakelen maar het jongerenwerk. Het jongerenwerk werkt uiteindelijk wel samen met de politie. Ik zit dus heel erg op de preventie".*

#### *Beleid, projecten en deelname aan netwerken*

De moskeeorganisaties en sleutelfiguren zijn niet betrokken bij projecten, netwerken of beleidsvorming over polarisatie, radicalisering en discriminatie. Een uitzondering vonden we in Hoofddorp waar de sleutelfiguur bekend is met het project "de wijk is van ons allemaal" een project gericht op ontmoeting en dialoog.

Alle respondenten reageerden eenduidig op de vraag welke beleidskeuzes zij zouden meegeven aan de overheid, namelijk preventief en de nadruk leggen kwetsbare jongeren. De aandacht gaat nu teveel uit naar *"ontspoorde en geradicaliseerde jongeren"*

Een respondent gaf aan: *"Mijn belangrijkste principe is dat mensen die het niet redden gesteund moeten worden"*

Alle respondenten gaven aan wel behoefte te hebben aan structureel overleg, ondersteuning en kennisoverdracht. Met de kanttekening dat het niet alleen zou

---

<sup>23</sup> Uitzending Rondom Tien 30 mei 2009; debat over Marokkaanse probleemjongeren

moeten gaan over radicalisering van moslims maar als onderdeel van een algemeen beleid tegen verharding en polarisatie.

*“Ja. Ik zou meer kennis willen hebben en meer overleg. Ik bevind mij midden in de wijk en ik weet en doe al heel veel, maar alles kan altijd beter.”*

### **2.3.2. Voorlopige conclusies zelforganisaties**

Moskeeorganisaties en sleutelfiguren zijn aarzelend over signaleren van radicalisering. Ze staan niet te springen een signaleringsfunctie voor de overheid en politie te vervullen, zeker wanneer dit niet gecombineerd wordt met samenwerking en overleg. Moskeeorganisaties en sleutelfiguren worden niet structureel betrokken bij netwerken, ondersteuning, project en beleidsontwikkeling. Men heeft daar wel behoefte aan.

Er is bij de moskeeorganisaties en sleutelfiguren geen eenduidige visie op wat radicalisering is. De meeste respondenten geven aan dat het snel leidt tot in hun optiek valse indicatoren, zoals het dragen van een baard of het niet schudden van handen. Eén respondent gaf aan wel radicaliserende jongeren te herkennen. Respondenten zien en/of voelen vooral polarisatie tussen groepen na 11 september 2001. Een belangrijk gevolg daarvan is vervreemding en een rigidere manier van identiteits- en groepsvorming.

Moskeeorganisaties en sleutelfiguren hechten vooral waarde aan het ontwikkelen van beleid en projecten voor kwetsbare jongeren. Naast werk en onderwijs moet er ruimte zijn voor ondersteuning van jongeren in hun religieuze identiteitsvorming.

### **2.4.1. Politie**

Zoals in paragraaf 2 aangegeven hebben gemeenten uit de regio Kennemerland, met de gemeente Haarlemmermeer als bestuurlijke trekker, de opdracht aan het COT gegeven een verkennend onderzoek uit te voeren naar polarisatie, radicalisering en activisme. Dit onderzoek wordt in samenwerking met de politie Kennemerland uitgevoerd. De resultaten zijn nog niet bekend.

In het kader van dit onderzoek zijn vijf politiefunctionarissen uit de regio's Noord-Holland Noord en de Gooi en Vechtstreek geïnterviewd: een jeugdagent, een wijkagent, een hoofd regionale recherche die tevens portefeuillehouder terrorisme is, een hoofd bedrijfsvoering en een regionaal coördinator jeugd. Het geeft een eerste indruk van de aanpak van polarisatie, radicalisering en discriminatie door de politie in deze regio's.

### *Signaleren*

Signaleren is een van de taken van de politie. De politie wil met jeugdagenten en wijkagenten midden in de maatschappij staan. De lijntjes met andere agenten en hoofden (jeugdcoördinatoren, beleidsmakers) zijn kort. Polarisatie, radicalisering en discriminatie zouden door agenten opgemerkt moeten kunnen worden.

De politie heeft veel contact met jongeren. Om meer inzicht te krijgen in (de dynamiek van) jeugdgroepen, wordt er vaak gewerkt met een typering van jeugdgroepen. Hierbij wordt vaak gewerkt een groepsaanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van de zogenaamde 'shortlist van Beke'. Deze shortlist maakt een onderscheid tussen 3 categorieën problematische jeugdgroepen: hinderlijke jeugdgroep, overlastgevende jeugdgroep en criminele jeugdgroep.

Ook wordt een onderscheid gemaakt tussen sociale en wettelijke overlast.

Hinderlijke jeugdgroepen veroorzaken meestal vooral sociale overlast, die moet worden tegengegaan of voorkomen door maatregelen van de gemeente.

Overlastgevende en criminele jeugdgroepen daarentegen veroorzaken wettelijke overlast en dan wordt de aanpak van deze groepen ook een taak van de politie.

Een groepsaanpak als de shortlist methodiek van Beke, kan een effectief hulpmiddel zijn om overlastgevende en criminele jeugdgroepen te signaleren en te registreren, maar schiet te kort om bijvoorbeeld polarisatie en radicalisering in beeld te brengen. Zo zullen gelovige moslims die radicaliseren niet met behulp van een shortlist als die van Beke herkend worden, omdat deze jongeren zelden of nooit voor overlast zorgen en zij zich ook niet op het criminele pad begeven. Zij radicaliseren in huiskamers, op school en op het internet. Toch zouden agenten voldoende uitgerust moeten zijn om ook dergelijke processen te herkennen.

*Discriminatie* is steeds vaker een speerpunt van beleid. Agenten worden getraind in multiculturele vaardigheden en leren hoe ze discriminatie kunnen herkennen en hoe ze hierop moeten reageren.

Wat betreft discriminatie is er een apart registratiesysteem. In 2008 werden er in de provincie Noord-Holland 694 incidenten geregistreerd.<sup>24</sup> In vergelijking met andere provincies is dit aantal behoorlijk hoog. Dit hoeft niet te betekenen dat in de provincie Noord-Holland zoveel meer gediscrimineerd wordt. Het kan ook betekenen dat de politieregio's actief discriminatiebeleid voeren en daardoor de meeste incidenten in beeld krijgen. De discriminatiegrond 'ras/nationaliteit' beslaat landelijk 40% van de incidenten.

Aan de shortlist van Beke, waarmee jeugdgroepen in kaart worden gebracht, wordt in Noord-Holland Noord tegenwoordig ook een vraag meegenomen over discriminatie. Dit gebeurt overigens op eigen initiatief en is geen landelijk beleid.

Sinds 2006 worden politieagenten ook geïnformeerd over *radicalisering* en hoe dit te herkennen. In 2006 werd binnen het politieapparaat een campagne gestart om de bewustwording rondom radicalisering en mogelijk terrorisme te vergroten. Iedere medewerker heeft een boekje ontvangen met informatie over hoe je radicalisering kan herkennen en wat je vervolgens moet doen. Bovendien komt radicalisering als onderwerp terug in themadagen en in het e-learning programma.

---

<sup>24</sup> Poldis 2008

Over *polarisatie* of *radicalisering* is in de meeste registratiesystemen niets terug te vinden. Volgens één van de respondenten is dit echter geen groot probleem. Een registratiesysteem is namelijk niet de enige bron die geraadpleegd wordt. Signalen uit verschillende hoeken (jongerenwerk, gemeenten, verschillende agenten), kunnen bijvoorbeeld ook samenkomen in het regulier casusoverleg, de aanpak 12+ of in een cliëntvolgsysteem. Een respondent zegt hierover: *“Eén signaal op zichzelf zegt vaak nog weinig. Maar meerdere signalen die eenzelfde richting uitwijzen, of een signaal, geplaatst in een bepaalde context, kan wel wijzen op radicalisering of ontsporing. Via de huidige methodes is de politie prima in staat om mogelijk radicaliserende jongeren(-groepen) in kaart te krijgen”*.

De politie heeft in de meeste regio's een aantal groepen in het vizier, meestal aangemerkt als 'hinderlijk' of 'overlastgevend'. Radicale individuen of groepen komen ook voor en vallen onder verantwoordelijkheid van de Regionale Inlichtingendienst (RID). De RID werkt in het kader van preventie nauw samen met gemeenten en in het kader van repressie met de AIVD. Net als de AIVD heeft ook de RID een contraterorisme-infobox, waar informatie binnenkomt die betrekking heeft op radicalisering en mogelijk terrorisme. Bevoegde personen kunnen hier informatie instoppen en delen.

Behalve curatief, intervenueert de politie ook preventief. Indien hiervoor aanleiding bestaat worden groepen of individuen in de gaten gehouden. Een groep kan immers binnen enkele weken evalueren tot gewelddadig. Het gesprek aangaan, kan soms goed werken. Dat ligt ook aan de verhouding die de politie met een bepaalde groep heeft.

#### *Voorkomen van polarisatie, radicalisering en discriminatie*

In de interviews met politie wordt soms huiverig geantwoord op de vraag of polarisatie, radicalisering en/of discriminatie voorkomen in de regio waar men werkzaam is. Over de huidige situatie willen de meeste respondenten niet teveel zeggen, omdat dit schadelijk kan zijn voor de aanpak van de groep of individu.

In Noord-Holland Noord zijn enkele radicalen in beeld bij de politie, evenals in Gooi Vechtstreek en in Kennemerland. In Noord-Holland Noord en Kennemerland gaat het voornamelijk om groepen of individuen die zich oriënteren richting extreem rechts, in Gooi Vechtstreek zijn er problemen geweest met dierenactivisten. Interventies zijn tot nu toe nog niet nodig geweest voor moslimradicalen. Die radicalisering blijft tot nu toe zitten in de fase van 'interesse voor' extremistisch gedachtegoed. Er is geen sprake geweest van acties die voortkwamen uit (radicaal) islamitisch gedachtegoed.

Voor extreem-rechts is dit anders. Voorbeelden die door respondenten worden genoemd zijn: bedreiging, bekladding, vernieling, mishandeling en het verspreiden van verboden geschriften. Wat betreft dierenactivisten is er ook sprake geweest van strafrechtelijk onderzoek (in Noord-Holland Noord en Gooi Vechtstreek).

Door één respondent wordt een groep jongeren genoemd, die zorgt voor overlast. *“Er is niet zozeer sprake van radicalisering maar we hebben wel een tijdje verharding meegemaakt tussen bevolkingsgroepen. Vooral tussen Marokkaanse jongeren en autochtone bewoners.”*

Ook in andere gemeenten wordt gesproken over spanning en verharding tussen bevolkingsgroepen (autochtoon – allochtoon). Dit gaat op voor West-Friesland, Hilversum, Hoorn, Alkmaar en Bussum. In Hilversum zijn dierenactivisten actief, die vermoedelijk verantwoordelijk zijn voor het in brand steken van auto's van een NYSE Euronext bestuurder<sup>25</sup> in november 2008. In Haarlem is in 2007 brand gesticht met een molotovcocktail in een moskee. Hetzelfde gebeurde bij moskeeën in Huizen en Edam. Bij een andere moskee in Huizen bleef het bij een poging (in 2004). In 2005 ging het in Alkmaar om een Turks verenigingsgebouw.

In alle genoemde gevallen van rechtsextremisme blijken de daders racistische motieven te hebben. Overigens zijn de daders vaak jong, soms nog minderjarig. In een vertrouwelijk rapport van BD Kennemerland komen meer incidenten naar voren, met een extreemrechts karakter. Het gaat om bekladding of vijandige bejegening, maar ook om bedreiging en mishandeling.

Vanuit meerdere respondenten worden ROC's genoemd als broedplaats voor spanningen. Op een groot ROC in Noord-Holland Noord gingen jongeren zich groeperen naar voorbeeld van de Amerikaanse gangs The Bloods and The Crips. De spanning liep hoog op, maar escalatie kon uiteindelijk voorkomen worden.

Discriminatie in het uitgaanscircuit is een groot probleem voor jongeren. Een aantal respondenten geeft aan dat de politie kampt met een imago probleem, waardoor niet alle incidenten gemeld worden. Hierdoor is alleen een stukje van het probleem zichtbaar.

#### *Discrimineren en radicaliseren via internet*

In een presentatie die recentelijk is gehouden voor een aantal jeugdcoördinatoren in Noord-Holland Noord kwamen aspecten van de 'nieuwe' jeugd aan bod. Daarin werden vier aspecten behandeld: de jeugd als digikids, diversiteit in de samenstelling van de jongerenpopulatie, radicalisering en middelengebruik. Het zijn voor de politie actuele trends.

Volgens de respondenten is de politie vooral op het van internet onvoldoende aanwezig. Er zijn wel digitale rechercheurs, maar niet voldoende. De capaciteit zou moeten worden uitgebreid, maar hiervoor moet onder andere de landelijke politiek actie ondernemen. Het internet wordt steeds meer gebruikt voor de politie vaak nuttige informatie. Naast de digitale recherche zijn er ook opsporingsambtenaren actief op het internet. Dit zijn een soort internetsurveillanten die dagelijks het internet afzoeken op specifieke thema's. Radicalisering is daar een van.

#### *Netwerk, kennis delen*

De politie werkt veel samen met gemeenten. In het kader van jeugdgroepen is de verantwoordelijkheid verdeeld en soms gedeeld. Wanneer er sprake is van een groep die interesse lijkt te hebben voor criminele activiteiten of voor radicalisering, maar die nog geen strafbare feiten pleegt, kan een gemeente besluiten tot de inzet van jongerenwerkers, projecten of activiteiten. De politie is wel graag op de hoogte van dergelijke interventies en is daarom

---

<sup>25</sup> NYSE Euronext is een beursbedrijf dat handelt in aandelen van het omstreden proefdiercentrum Huntington Life Sciences.

vertegenwoordigd in allerlei netwerken, waarin gemeente, welzijn, jeugdzorg en antidiscriminatiebureaus, soms een schoolarts e.d. zijn vertegenwoordigd. Het recht op privacy wordt niet onnodig geschonden. Maar in het belang van de algemene veiligheid moet informatie worden uitgewisseld, soms met naam en toenaam. Jongerenwerkers zijn hierin terughoudend, aldus een respondent.

#### *Behoeftes*

Hoewel de politie al veel doet aan het up-to-date houden van kennis via e-learning en themadagen, is er altijd behoefte aan training en bijscholing. Herhaling van bepaalde thema's zal uiteindelijk leiden tot een groter bewustzijn van het belang van de onderwerpen onder politiefunctionarissen.

Opvallend is dat twee respondenten ook noemen dat er behoefte is aan meer diversiteit onder personeel dat met jongeren werkt. Volgens een van de respondenten is het voor een agent met een Marokkaanse achtergrond makkelijker om te doorgronden of er bij een groep Marokkaanse jongeren sprake is van een probleem of niet. De respondent stelt ook dat het nu niet altijd even duidelijk is hoe een groep te benaderen. *"Het is van essentieel belang dat de begeleiding goed is van jongeren bij dit soort projecten. Jongerenwerkers en politiebeambten van Marokkaanse komaf zijn belangrijk. We hebben te vaak meegemaakt dat er groepsvorming ontstaat vanuit de jongeren tegen de autochtone jongerenwerker. De politie kan dat ook niet makkelijk doorgronden wat er nou precies onder zit"*.

De politie zou volgens enkele respondenten meer aandacht moeten besteden aan het werken met diverse jongerengroepen. Overigens wordt tegelijkertijd opgemerkt dat de politie al met het thema diversiteit bezig is en dat alle medewerkers verplicht een cursus over dit thema hebben gevolgd.

#### **2.4.2. Voorlopige conclusies politie**

In de regio Kennemerland wordt door het COT in opdracht van de gemeente Haarlemmermeer en in samenwerking met de politie uit de regio Kennemerland een onderzoek gedaan naar polarisatie, radicalisering en activisme. De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet bekend. In het kader van deze monitor is met vertegenwoordigers uit twee andere regio's gesproken.

Discriminatie wordt gezien als belangrijk thema voor de politie. Discriminatie wordt geregistreerd en agenten worden getraind in het herkennen en oppakken van signalen van discriminatie.

Polarisatie komt voor, spanning tussen groepen wordt veel gesignaleerd en uit zich ook in incidenten. Dit gaat op voor West-Friesland, Hilversum, Hoorn, Alkmaar en Bussum. In Hilversum zijn dierenactivisten actief, in Haarlem, Huizen (2x), Edam en Alkmaar is sprake geweest van (pogingen) tot brandstichting in moskeeën en bij migrantenorganisaties. Hierop wordt zowel preventief als repressief gereageerd.

Preventie heeft de voorkeur als het gaat om interveniëren. Echter samenwerking met de gemeente is een belangrijke voorwaarde.

In Noord-Holland Noord en Kennemerland zijn er groepen of individuen die zich oriënteren richting extreem rechts, in Gooi Vechtstreek zijn er problemen geweest met dierenactivisten. Interventies zijn tot nu toe nog niet nodig geweest voor moslimradicalen. Personen of groepen die mogelijk radicaliseren worden in de gaten gehouden door de Regionale Inlichtingendienst, waarmee de politie nauw samenwerkt.

Hoewel er veel aandacht is aan kennisvergroting, bestaat er nog steeds behoefte aan kennis op de gebieden discriminatie, radicalisering en polarisatie.

## 2.5. Expertmeeting

Op 23 juni 2009 zijn de eerste voorlopige resultaten van de monitor Polradis voorgelegd aan een expertmeeting waaraan vertegenwoordigers van enkele gemeenten, antidiscriminatiebureau's en de provincie Noord-Holland deelnamen. Vooraf aan de presentatie van de voorlopige resultaten gaf Amy Gielen, onderzoeker en auteur van *Radicalisering en identiteit* een inleiding over radicalisering en identiteit, interventies en beleid.

De belangrijkste conclusies uit de expertmeeting waren:

- De harde kern radicalen is moeilijk bereikbaar. Wanneer ze al geradicaliseerd zijn, is het ook lastig ze uit de groep te trekken. Het meest effectieve is de buitenste cirkels van sympathisanten los te weken van de harde kern en die religieus weerbaar te maken.
- Het is belangrijk om van binnenuit met zelforganisaties en moskeeën samen te werken om draagvlak te creëren en uit te gaan van de eigen kracht.
- Het begrip radicalisering kan breed geïnterpreteerd worden. Het gaat ook vaak om verharding en polarisatie
- Er is een overkill aan publicaties en rapporten. In plaats daarvan zouden de informatievoorziening, publicaties en expertmeetings meer gericht moeten zijn op good practices. Er bestaat behoefte aan meer inzicht in wat er in de provincie gebeurt op de terreinen polarisatie, radicalisering en discriminatie. Organiseer die meer op thema en concrete ondersteuning.
- Regie vanuit de overheid is gewenst. Het beleid is nu te versnipperd.

## 2.6. Good practices

Om discriminatie te voorkomen is er al veel ontwikkeld door de Anne Frankstichting, het landelijk Artikel 1 en de daarbij aangesloten regionale bureaus. De mediatheek van Art.1 is met ruim 31.000 titels (boeken, leermiddelen, dvd's etc.) de grootste van Europa op het gebied van discriminatie. Ook bekend is het internationale project School zonder Racisme. De provincie Noord-Holland geeft veel aandacht aan het onderwerp, bijvoorbeeld door ondersteuning te bieden aan de regionale bureaus van Art.1, het COC en anti-discriminatieprojecten van de provinciale steunfuncties.

Wat betreft radicalisering en/of polarisatie eigenlijk nog teveel in de beginfase om het al te kunnen evalueren als good practice.

Hoewel de behoefte aan kennis in de vorm van formats, indicatoren en handreikingen begrijpelijk is, moet tegelijkertijd worden benadrukt dat er geen kant-en-klare oplossingen zijn. Iedere gemeente kent zijn eigen sociale en politieke omgeving. Daarnaast zijn er maar weinig methoden die geëvalueerd en getoetst zijn en copy-paste in een andere omgeving toepasbaar zijn. Movisie verrichtte in 2008 een verkennende studie naar sociale interventies op het terrein van radicalisering en culturele spanningen. Hierin werd onder andere geconcludeerd:

“Het reservoir van concrete methoden waaruit werkers kunnen putten is beperkt. Daar komt bij dat veel van de huidige methoden op het terrein van radicalisering en culturele spanningen – en die zijn opgenomen in deze verkenning - niet altijd even helder zijn omschreven. Niet elke methode voldoet aan een aantal basiscriteria zoals een weldoordachte opzet (bijvoorbeeld een heldere doel-

middelen formulering), bronvermelding of een duidelijke uiteenzetting van een systematische manier van handelen om een bepaald doel te bereiken. (..) Verreweg de meeste methoden die zijn opgenomen in dit rapport zijn echter niet geëvalueerd. Vooral uit wetenschappelijke hoek gaat nog weinig aandacht uit naar de bewijsvoering over de effectiviteit van methoden of beleidsmaatregelen. Daar komt bij dat evaluaties van sociale interventies in Nederland overwegend kwalitatief van aard zijn of zich vooral richten op een beoordeling van de uitvoering van de interventie.”

Toch willen we hier enkele goede voorbeelden noemen.

In het *Oost-Groningse Winschoten* zijn extreemrechtse jongeren met zo veel succes gederadicaliseerd dat er in Singapore al wordt gesproken van The Winschoten approach.<sup>26</sup>

Toen in 2006 bleek dat 25 procent van de Winschoter jongeren extreemrechtse sympathieën koesterde en er een levendige aanhang ontstond van de ultrarechtse groepering Blood & Honour, werd in de gemeente een project gestart dat zich richtte op de meelopers en nieuwkomers. Veel van hen vonden het vooral stoer bij een groep te horen voor wie iedereen bang is. Of ze waren zelf bang.

Projectmedewerkers gingen één op één met de jongeren in gesprek om ze uit hun isolement te halen. Ze kregen hulp bij het vinden van een baan wanneer ze een paar maanden hun kameraden niet meer zouden zien. Uiteindelijk stopten 15 van de 22 jongeren met hun extreemrechtse gedrag. Vier gingen ermee door. Van drie is het niet bekend wat er met hen is gebeurd.

In verschillende gemeenten, waaronder de gemeenten Rotterdam en Amsterdam zijn programma's ontwikkeld om radicalisering en polarisatie tegen te gaan.

Ter voorkoming van radicalisering richten veel gemeenten zich op het aanhalen en versterken van contacten met verschillende groepen in de samenleving en dan voornamelijk jongeren.

Dit wordt vormgegeven door het stimuleren van de dialoog tussen bevolkingsgroepen, door het organiseren van voorlichtings- en debatbijeenkomsten, het versterken van maatschappelijke binding en actief burgerschap door het gezamenlijk organiseren van activiteiten. Overige voorbeelden die in de handreiking 'Terrorismebestrijding op lokaal niveau' van het NCTb worden genoemd ter voorkoming van radicalisering zijn:

- Jongeren trainen in democratisch leiderschap en coachen op de arbeidsmarkt.
- Voorlichtingsbijeenkomsten op scholen en training van docenten.
- Bestrijden van discriminatie op de arbeidsmarkt en in de horeca.
- Inzetten van positieve rolmodellen.
- Initiatieven om schooluitval tegen te gaan.
- Stimuleren van stageplaatsen.
- Lokaal preventief jeugdbeleid.
- Faciliteren en stimuleren van initiatieven gericht op integratie.
- Bevorderen van interetnische en interreligieuze dialoog op lokaal niveau.<sup>27</sup>

---

<sup>26</sup> [http://www.volkskrant.nl/binnenland/article1241862.ece/Aanpak\\_extreem-rechts\\_succes\\_in\\_Winschoten](http://www.volkskrant.nl/binnenland/article1241862.ece/Aanpak_extreem-rechts_succes_in_Winschoten)

<sup>27</sup> NCTb, *Handreiking terrorismebestrijding op lokaal niveau*, (2006)

In het *Amsterdamse Slotervaart* is begin dit jaar een evaluatie verschenen van het COT. Hierin werd onder andere geconcludeerd:

- Het merendeel van de geplande activiteiten is uitgevoerd. Sommige activiteiten bleken moeilijk uitvoerbaar vanwege ondermeer het ontbreken van onderzoek, de gevoeligheid van het onderwerp en het vinden van de juiste uitvoeringspartners met passende expertise en ervaring. Daarentegen zijn ook alternatieve of aanvullende activiteiten ontwikkeld en uitgevoerd, inspeland op de behoeftes van lokale partners.

- De eerste effecten van de aanpak van radicalisering in Slotervaart zijn zichtbaar op micro-, meso- en macroniveau. Op microniveau is onder andere bewustwording, competentieversterking, participatie en activering bereikt. Op mesoniveau is het agenderen en bespreekbaar maken van het onderwerp bereikt waarbij het inzicht in de onderliggende maatschappelijk problematiek is vergroot. Op macroniveau zijn maatschappelijke thema's geagendeerd die gelieerd zijn aan de radicaliseringproblematiek zoals de plaats van religie in een moderne (seculiere) samenleving.

- Investerings in het opbouwen van een netwerk en de persoonlijke aanpak loont. Het actieplan wordt positief beoordeeld in het professionele en vrijwilligersveld in Slotervaart. Respondenten waarderen de bestuurlijke durf van het stadsdeel en het feit dat hier gevolg aan is gegeven door het ontwikkelen en uitvoeren van het actieplan.

- De aangestelde radicaliseringsdeskundige vervult binnen het uitvoeringsproces een essentiële rol. Een vast aanspreekpunt waar professionals terecht kunnen met vragen wordt gewaardeerd. De afhankelijkheid van de radicaliseringsdeskundige maakt het programma echter ook kwetsbaar.<sup>28</sup>

Het Instituut voor Migratie en Etnische Studies (IMES) van de Universiteit van Amsterdam heeft een tussentijdse evaluatie gemaakt van het uitvoeringsprogramma tegen radicalisering in het *Amsterdamse Oost/Watergraafsmeer*. Dit wordt door ACB Kenniscentrum in overleg met het stadsdeel 'low profile' uitgevoerd.

In dit uitvoeringsprogramma lag vanaf het begin veel accent op het uitvoeren van activiteiten in en met moskeeorrganisaties. Het IMES concludeert onder andere: "Wij moedigen het stadsdeel aan door te gaan op de ingeslagen weg en het project *Weerbaar/Oost* en de daarbij horende werkwijze op een of andere manier te continueren." Op een aantal punten ziet het IMES mogelijkheden tot verbetering of versterking van de activiteiten. Zo adviseert het IMES nog meer tijd en ruimte te bieden aan het onderhouden en uitbreiden van contacten met migrantenorganisaties. Ook adviseert het IMES meer betrokkenheid en aanwezigheid van stadsdeelbestuurders en ambtenaren bij de activiteiten. Tegelijkertijd blijft het volgens het IMES van groot belang naar buiten uit te dragen dat het project zich niet alleen richt op deradicalisering, maar juist op de voedingsbodem van radicalisme. Dit kan voorkomen dat islamitische organisaties en burgers zich gestigmatiseerd voelen en hierdoor minder bereid zijn mee te werken met het project.<sup>29</sup>

---

<sup>28</sup> Het evaluatierapport van het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement "Agenderen en experimenteren: de complexiteit van een lokale aanpak van radicalisering belicht" (januari 2009)

<sup>29</sup> Floris Vermeulen, Niels Kooiman (2009) Evaluatierapportproject *Weerbaar Oost/Netwerken* tegen radicalisering Stadsdeel Oost/Watergraafsmeer. Amsterdam: IMES (nog niet gepubliceerd)

Meer informatie over het project in Amsterdam-Oost en good practices elders in Nederland en het buitenland, zal te lezen zijn in de publicatie *Radicaal, orthodox of extremist, achtergrondinformatie over radicalisering*, die september 2009 bij ACB Kenniscentrum zal verschijnen.

## Hoofdstuk 3: Conclusies en aanbevelingen

Met vooraf de nadrukkelijke opmerkingen dat het om een kort, klein en daardoor slechts indicatief onderzoek gaat, trekken we hieronder voorzichtig enkele conclusies en doen we een paar aanbevelingen.

### 3.1. Conclusies

1. In hoeverre is er sprake van radicalisering, polarisatie en discriminatie in de provincie Noord-Holland?

#### *Discriminatie*

Uit de registraties van de politie en bureaus discriminatiezaken / Art. 1, blijkt dat discriminatie relatief veel voorkomt in de provincie Noord-Holland in vergelijking met andere provincies. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat in de provincie Noord-Holland zoveel meer gediscrimineerd wordt. Het kan ook betekenen dat de politieregio's actief discriminatiebeleid voeren en daardoor de meeste incidenten in beeld krijgen.

Wel is het zeer waarschijnlijk dat de meldingen die geregistreerd worden, slechts een topje van de ijsberg vormen. Dit betekent dat discriminatie vaker voorkomt dan nu kan worden afgeleid. Dit beeld wordt bevestigd door de sleutelfiguren en de politie die aan dit onderzoek hebben meegewerkt.

Discriminatie op grond van huidskleur en/of (vermeende) etnische of religieuze afkomst en de discriminatie op grond van leeftijd zijn de meest voorkomende vormen van discriminatie.

Discriminatie komt voor o.a. veel voor op de arbeidsmarkt, op school, in de publieke ruimte en in het uitgaanscircuit. Het gaat vaak om 'kleine' vormen van discriminatie, bijna pesterijtjes te noemen. Maar door het herhaaldelijk meemaken van dergelijke vormen van discriminatie krijgt men een kras op zijn ziel, die misschien minder zichtbaar is, maar wel zeer schadelijk kan zijn. Het kan een oorzaak zijn voor mensen om zich te isoleren van de samenleving of juist te radicaliseren.

De indruk is ontstaan dat discriminatie diep is ingebed in de samenleving en zodanig geïnstitutionaliseerd is dat het soms bijna 'normaal' gevonden wordt.

Slechts enkele gemeenten hebben beleid dat zich specifiek richt op het tegengaan van discriminatie. Bij de politie staat het thema hoger op de agenda. Jongerenwerkers zien de groeiende frustratie onder jongeren, die met discriminatie te maken krijgen. Vanuit zelforganisaties groeit het wantrouwen tegen instituties, omdat het idee dat deze instellingen niet opkomen voor hun achterban, aan kracht wint.

#### *Polarisatie*

Polarisatie is de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen. Een meerderheid van jongeren in een onderzoek van Forum (2008) geeft aan dat de omgang tussen autochtonen en allochtonen in de afgelopen vijf jaar is

verslechterd. Tevens geven zij de verwachting weer dat dit de komende tien jaar nog verder zal verslechteren.

Hoewel de perspectieven op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt voor niet-westerse allochtonen verbeteren, blijft de achterstand voorlopig groot. Ook blijft er sprake van segregatie, vooral op de terreinen huisvesting en onderwijs. Hierdoor is er minder sprake van contact tussen verschillende bevolkingsgroepen.

De uitslagen van de Europese verkiezingen in juni 2009 geven op zijn minst een gevoel van ontevredenheid over de multiculturele samenleving aan. Uit het feit dat de PVV zoveel stemmen heeft gewonnen (in veel Noordhollandse gemeenten werd de partij de grootste) blijkt een zekere angst voor de multiculturele samenleving of islamisering van die samenleving. 31% van de allochtonen verwacht op grond van de uitslag dat spanningen tussen bevolkingsgroepen zullen toenemen.

Gemeenten zeggen, op een enkele gemeente na, dat polarisatie niet voorkomt in hun gemeente. Er is geen tot weinig specifiek beleid. De politie houdt jongerengroepen in de gaten en grijpt af en toe, preventief, in. Jongerenwerkers stellen dat polarisatie een groeiend probleem is. Zij zien dat spanningen tussen groepen jongeren toenemen en dat er over en weer sprake is van meer frustratie. Ook vanuit zelforganisaties wordt gesteld dat er spanningen zijn tussen etnische groepen en autochtone groepen. Die spanning zit vaak nu nog 'onder het oppervlak', maar zal wellicht een keer naar buiten komen. Spanningen tussen groepen zijn niet eenvoudig te duiden. Tot nu toe blijkt dat deze spanningen wel voorkomen en ook toenemen, maar dat het voor gemeenten en instanties lastig is hierop beleid te ontwikkelen.

### *Radicalisering*

Radicalisering is een gevoelige term en respondenten vanuit alle vier de perspectieven zijn in eerste instantie huiverig om hierover te spreken. In dit onderzoek wordt gesproken over radicalisering zonder onderscheid te maken tussen radicalisering vanuit islamitisch perspectief, rechts-extremisme, dieren- of links-activisme.

In een aantal gemeenten weet of denkt men dat er groepen zijn die radicaliseren. Omdat dit maatschappelijke effecten heeft of kan hebben, wordt hierop beleid ontwikkeld. De politie heeft een aantal personen die mogelijk radicaliseren in het vizier. De Regionale Inlichtingendienst en de gemeente worden betrokken bij de aanpak van deze individuen. Gemeente aan 'de voorkant' (preventie) en de RIVD aan 'de achterkant' (repressie).

Jongerenwerkers duiden het probleem meer in termen van polarisatie en vervreemding dan in radicalisering. Zelforganisaties en moskeeorganisaties hebben vaak een groot bereik en kunnen dus een belangrijke rol spelen bij het voorkomen van radicalisering. Tegelijkertijd geven deze organisaties aan dat zij graag betrokken willen worden bij de preventie en dat ze willen deelnemen aan overlegstructuren.

## 2. Op welke barrières stuit het signaleren?

Verschillende barrières zijn zichtbaar geworden. Een groot probleem bij het signaleren is een gebrek aan kennis en vaardigheden. Hoe signaleer je radicalisering? Is iemand die plotseling een baard laat staan, of iemand met een bomberjack aan het radicaliseren? En in hoeverre zijn discriminatoire uitingen

bedoeld om te discrimineren, of gaat het om pubers die hun grenzen verkennen? Ook is niet altijd helder wat voor vervolg er aan signalen gegeven moet worden. Moet er melding gemaakt worden bij de politie of AIVD? En in hoeverre is dit schadelijk voor de positie van een jongerenwerker of een vertrouwensfiguur binnen de moskee?

In de meeste registratiesystemen van de politie komt polarisatie of radicalisering niet voor, toch worden (groepen) radicaliserende jongeren met behulp van andere bronnen in kaart gebracht.

### 3. Wat voor beleid en projecten worden er ontwikkeld om polarisering, radicalisering en discriminatie te voorkomen, dan wel tegen te gaan?

Bij het formuleren van beleid op het gebied van polarisatie, radicalisering en discriminatie, kan de gemeente een belangrijke regierol vervullen. Vanuit het welzijn en de politie wordt dit ook verwacht van gemeenten. In enkele gemeenten in Noord-Holland zien we ook dat gemeenten deze regierol op zich nemen. Echter bij de meeste gemeenten staat beleid op het gebied van polarisatie, radicalisering en discriminatie nog in de kinderschoenen.

Hieronder enkele noemenswaardige activiteiten, vanuit gemeenten en politie, die mogelijk ook in andere gemeenten opgezet kunnen worden.

De gemeente Hoorn heeft nog geen specifiek beleid ontwikkeld over hoe om te gaan met een (radicale) groep moslims die in de gemeente aanwezig is. Toch laten zij als gemeente duidelijk zien dat ze zich niet neerleggen bij het feit dat deze groep actief rekruteert. Ambtenaren en wethouder gaan met de jongeren in gesprek en ambtenaren van de gemeente verdiepen zich in het onderwerp en gaan bijvoorbeeld op werkbezoek in Amsterdam Slotervaart om geïnspireerd te raken over een aanpak op maat.

In zowel Alkmaar als Haarlemmermeer (regio Kennemerland) heeft men het onderwerp geagendeerd. Beide gemeenten starten met een verkennend onderzoek naar de stand van zaken. Indien hieruit zal blijken dat een aanpak wel degelijk nodig is, zal beleid worden geformuleerd.

In een aantal gemeenten worden nauwe contacten onderhouden met moskeeën. Dit heeft minstens een preventieve werking. Indien er incidenten zijn, kunnen partijen elkaar gemakkelijk vinden.

### 4. Zijn er voorbeelden van good practices om polarisatie, radicalisering en discriminatie te voorkomen/ tegen te gaan?

Er zijn al veel projecten en methodieken ontwikkeld om discriminatie te voorkomen, onder andere door de Anne Frankstichting, het landelijke Art.1, de landelijke vereniging ter voorkoming en bestrijding van discriminatie en School zonder Racisme.

Wat betreft radicalisering en/of polarisatie eigenlijk nog teveel in de beginfase om het al te kunnen evalueren als good practice. Er zijn maar weinig methoden die geëvalueerd en getoetst zijn en copy-paste in een andere omgeving toepasbaar zijn.

De gemeenten Amsterdam en Rotterdam, als ook de deelgemeenten Slotervaart en Oost-Watergraafmeer zijn voorbeelden van lokale overheden die al langer

bezig zijn op deze terrein beleid en projecten te ontwikkelen. In Winschoten is er een succesvol project ontwikkeld om extreemrechtse jongeren te deradicaliseren.

#### 5. Waar hebben de betrokken professionals behoefte aan?

Vanuit jongerenwerk is er behoefte aan kennis. Hoe kan je radicalisering signaleren en wat kun je vervolgens met die signalen doen? Jongerenwerkers zouden meer getraind kunnen worden in 'multiculturele vaardigheden', zodat ze beter leren omgaan met diverse jongerengroepen.

Vanuit de politie is de behoefte aan kennis en vaardigheden in mindere mate aanwezig. Vanuit de politieacademie gebeurt al veel op dit gebied. Maar het kan altijd beter. Op het gebied van discriminatie is er nog winst te behalen. Als jongeren aangifte komen doen van discriminatie moeten zij zeer serieus benaderd worden. Dit gebeurt nu niet altijd.

Vanuit zelforganisaties bestaat een specifieke behoefte. Ze willen deelnemen aan overlegstructuren en gehoord worden, waarbij het ze gaat om erkenning van de gevoelens en belangen van hun achterban.

Vanuit de gemeenten zijn de behoeften zeer divers. 45% van de gemeenten geeft aan geen behoefte te hebben aan enige kennis, training, advisering of anders, op het gebied van discriminatie, polarisatie en radicalisering. De rest van de gemeenten heeft verschillende behoeftes, waarvan kennisbevordering de grootste is.

### 3.2. Aanbevelingen

Aanbevelingen zijn gericht aan gemeenten, politie, zelforganisaties en jongerenwerk.

#### *Gemeenten*

Gemeenten kunnen van discriminatie een hogere prioriteit maken. Gemeenten zouden niet moeten accepteren dat personen of groepen in de gemeente gediscrimineerd worden. Vooral als we kijken naar de mogelijke gevolgen van discriminatie (van isolatie tot radicalisering) is dit onwenselijk. Gemeenten zouden in moeten zetten op het realiseren van een meldpunt voor discriminatie, die volgens de nieuwe wetgeving in elke gemeente gerealiseerd moet worden. Deze meldpunten zouden met extra financiering vanuit de gemeente meer kunnen doen dan alleen klachtregistratie. Zo zouden zij ook kleine centra van expertise kunnen worden op het gebied van discriminatie en waar mogelijk ook polarisatie en radicalisering.

Gemeenten geven aan dat radicalisering en polarisatie niet voorkomen, maar weten tegelijkertijd niet voldoende of dit zo is, of niet. Er is in sommige gemeenten onvoldoende capaciteit om van de onderwerpen prioriteit te maken. Toch loont het de moeite om minstens onderzoek te doen naar de aanwezigheid en omvang van het probleem. Verkennende onderzoeken, zoals die in Haarlemmermeer en Alkmaar worden uitgevoerd, zouden door meer gemeenten kunnen worden gestart. Hiervoor kunnen zij een subsidieaanvraag indienen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Instellingen zoals het ACB Kenniscentrum of Primo, maar ook Nuansa en andere (landelijke) instellingen zijn bereid om gemeenten hierbij te adviseren en te ondersteunen.

Ook zou het nuttig kunnen zijn voor gemeenten een sociaal calamiteitenplan te ontwikkelen, zodat er bij calamiteiten effectief een beroep kan worden gedaan op

de sociale netwerken, waaronder migrantenorganisaties, in een gemeente. ACB Kenniscentrum ontwikkelt hiervoor – op grond van eigen ervaring en best practices van elders - tools die eind 2009 beschikbaar zullen zijn.

#### *Jongerenwerk*

Duidelijk is dat er momenteel niet overal een eenduidig protocol ligt over het herkennen van radicalisering en de acties die hierop ondernomen kunnen worden. Het zou een aanbeveling zijn voor welzijnsorganisaties om te zorgen dat dit protocol er komt. Kennisbevordering is hieraan gerelateerd. Dit kan bevorderen dat jongerenwerkers signalen eerder kunnen duiden en dat zij minder op eigen initiatief hoeven te handelen. Dit voorkomt ook dat hun positie in gevaar komt.

Projecten die door welzijnsinstellingen worden geïnitieerd en (mede) georganiseerd zijn gericht op het samenbrengen van groepen. Het doel is vaak hetzelfde, de invulling per project verschilt. Deze projecten worden iedere keer opnieuw bedacht, nauwelijks geëvalueerd en zijn niet evidence based. Een structurele en meer integrale aanpak is een aanbeveling.

#### *Sleutelfiguren*

Een aanbeveling van sleutelfiguren aan overheid en jongerenwerk luidt: laat de aandacht meer uitgaan naar kwetsbare (vatbare) jongeren, om te voorkomen dat meer jongeren de verkeerde richting uitgaan (richting criminaliteit en/of radicalisering) in plaats van teveel te focussen op begrippen als radicalisering die alleen maar verwarrend zijn. Maak gebruik van sleutelfiguren vanwege hun kennis en netwerken, maar niet pas als er al iets mis is gegaan.

#### *Politie*

Hoewel de politie al veel doet aan kennisbevordering, kan het altijd beter. Er bestaat vooral behoefte aan vaardigheden om radicalisering te herkennen. De politie zou nog meer in moeten zetten op diversiteitsbeleid. De samenstelling, met name in de jeugdige doelgroepen, wordt steeds diverser en de politie is nu nog onvoldoende in staat hierop in te spelen. Ook voor het doorgronden van een jeugdgroep zijn politieagenten van diverse achtergronden belangrijk. Tenslotte is het voor de politie nuttig om in te zetten op digitale rechercheurs en 'speurders' die het internet afspeuren op ontwikkelingen, die mogelijk op radicalisering wijzen.

#### *Vervolg*

Deze monitor is een eerste stap om processen van polarisatie, radicalisering en discriminatie in de provincie Noord-Holland in kaart te brengen en om de inmiddels in Noord-Holland opgebouwde kennis de komende jaren efficiënt te delen in een groeiende kenniskring van experts en vertegenwoordigers van provincie, gemeenten, politie, welzijn, onderwijs, migrantenorganisaties. Hierdoor kan effectieve samenwerking worden bevorderen.

Uit deze nulmeting wordt duidelijk dat er inmiddels in een aantal gemeenten activiteiten worden ontwikkeld die erop gericht zijn om processen van polarisatie, radicalisering en discriminatie in kaart te brengen en tegen te gaan. Deze activiteiten zullen kennis opleveren die ook voor andere gemeenten van nut kunnen zijn. Voorzover mogelijk zullen deze resultaten in de volgende monitor worden meegenomen.

Daarnaast zal er in het vervolg uiteraard aandacht zijn voor de 'witte vlekken' in deze monitor, die verder onderzoek behoeven. Vanzelfsprekend zullen de gemeenten en politieregio's die nu niet in de monitor opgenomen zijn in een vervolgonderzoek wél meegenomen worden. Ook zullen er meer moskeeorganisaties en welzijnsorganisaties bij het onderzoek betrokken worden en worden er vertegenwoordigers van scholen geïnterviewd . Verder zal aandacht worden besteed aan het opvallende gegeven dat verschillende gemeenten enerzijds aangeven dat processen van radicalisering en polarisatie niet voorkomen in hun gemeente, maar dat ze tegelijkertijd ook te kennen geven niet voldoende zicht te hebben op die processen.

Uit interviews en tijdens de expertmeeting is gebleken dat er nog veel behoefte bestaat aan achtergrondinformatie en ondersteuning. Graag wil men weten welke instellingen er in de provincie nog meer met het onderwerp bezig zijn en wat hun ervaringen zijn. Om hierin te voorzien zal een website worden opgezet gericht op de provincie Noord-Holland waarop de tot op heden verzamelde kennis en informatie toegankelijk wordt gemaakt. Uiteraard zal er ook gelinkt worden naar andere sites, waaronder die van Movisie, Forum en Nuansa, het Kennis- en Adviescentrum Polarisation en Radicalisation van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, dat wordt uitgevoerd door Radar Advies. Verder zal tweemaandelijks aan de leden van de kenniskring per digitale nieuwsbrief een overzicht gegeven worden van de voortgang van de monitor en van interessante activiteiten en projecten in de provincie, good practises, onderzoeken, beleidsnota's e.d.

Er is over het algemeen weinig behoefte aan algemene bijeenkomsten, er bestaat wel interesse voor een thematische bijeenkomst. Na consultatie van de leden van de Kenniskring zal het onderwerp voor deze bijeenkomst vastgesteld worden.

## Bijlage 1:      Achtergronden

Radicalisering, polarisatie en ook discriminatie zijn processen van alle tijden, maar worden de laatste decennia sterk geassocieerd met de ontwikkeling van een multiculturele samenleving. Het zijn processen waarbij vaak gesproken wordt over thema's als de komst van grote groepen allochtonen, de angst voor islamisering van de samenleving, integratie en participatie en discriminatie en uitsluiting.

In deze bijlage een beknopte schets van de **situatie in de provincie Noord-Holland**. Hoeveel allochtonen wonen er? Hoe is het gesteld met het stemgedrag in de provincie? Wat is de maatschappelijke participatie van allochtonen? En: wat kunnen we hieruit concluderen?

Vervolgens wordt er **achtergrondinformatie gegeven over discriminatie, processen van polarisatie en radicalisering** en wordt een korte impressie gegeven van **het landelijke beleid**.

### Achtergronden provincie Noord-Holland

#### Demografie

In 2007 heeft het ACB Kenniscentrum in de publicatie *Gekleurde Verwachtingen* verslag gedaan van een onderzoek gedaan naar demografische ontwikkelingen en maatschappelijke trends die van invloed kunnen zijn op integratie van allochtonen, het debat en de beeldvorming.<sup>30</sup> Deze paragraaf is grotendeels op deze publicatie gebaseerd.

Ongeveer een kwart van de ruim 1.7 miljoen allochtonen uit niet-westerse landen in Nederland woonde in 2007 in de provincie Noord-Holland. De 400.000 niet westerse allochtonen vormden op 1 januari 2007 zo'n 16% van de Noord-Hollandse bevolking. De grootste groep van hen wordt sinds 2003 gevormd door de groep "overige niet –westerse allochtonen. Hiermee worden de allochtonen bedoeld die niet afkomstig zijn uit Suriname, Marokko, Turkije of de Antillen, maar uit andere niet-westerse landen. Het gaat dan voornamelijk om vluchtelingen (in het bijzonder Irakezen, Iraniërs, Afghanen en Somaliërs) en Chinezen. Van de migrantengroepen vormen de Marokkaanse Nederlanders in Noord-Holland de snelst groeiende groep.

#### *Spreiding van allochtonen in Noord-Holland*

Het overgrote merendeel van de niet-westerse allochtonen in Noord-Holland woont volgens de cijfers van het CBS in het zuidelijke deel van de provincie. De gemeenten met de meeste niet-westerse allochtonen zijn Amsterdam ((256.000), gevolgd door Zaanstad (23.000), Haarlem (19.000), Haarlemmermeer (16.000) Purmerend (11.000), Amstelveen (10.000), Hilversum (8.000) en Diemen (6.000)

De steden met de meeste niet –westerse allochtonen in het noordelijke deel van Noord-Holland zijn Alkmaar (11.000) en Hoorn (8.000).

<sup>30</sup> Ewoud Butter *Gekleurde verwachtingen; Trendanalyse ACB Kenniscentrum 2007-2010*, Amsterdam: ACB Kenniscentrum

## *Maatschappelijke participatie van allochtonen*

Een gevoel van achterstelling wordt vaak genoemd als een van de oorzaken van radicalisering, in het bijzonder voor allochtone jongeren. Participatie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt zijn belangrijke indicatoren van de maatschappelijke participatie van deze groepen.

### *Onderwijs*

Veel leerlingen van niet-westerse herkomst kampen met een relatieve achterstand die al in het begin van de schoolloopbaan zichtbaar wordt en later niet meer ingehaald kan worden. Het is een landelijk beeld, waarop Noord-Holland geen uitzondering zal vormen. Het gemiddelde opleidingsniveau van niet-westerse allochtonen is een flink stuk lager dan van autochtonen<sup>31</sup>. Niet-westerse allochtonen halen een lagere CITO-score, gaan relatief vaker naar het beroepsgerichte vmbo en belanden daarbinnen vaker op de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg. Allochtone jongeren beëindigen vaker dan autochtone jongeren zonder diploma hun opleiding en zijn slechter vertegenwoordigd in het hoger onderwijs.

Hoewel er op alle vlakken sprake is van verbetering, blijft er voorlopig sprake van achterstanden van allochtone jongeren in het onderwijs. Hierdoor belanden zij met slechtere startkwalificaties op de arbeidsmarkt.<sup>32</sup>

Zij hebben hierdoor een grotere kans op werkloosheid, ze zijn vaker afhankelijk van tijdelijk werk en hun arbeidsmarktpositie is vaker gevoelig voor de conjunctuur. De arbeidsparticipatie van niet-westerse allochtonen ligt bijna een kwart lager dan bij autochtonen. De arbeidsparticipatie van hoogopgeleide allochtonen uit de vier grote niet-westerse herkomstgroepen is wel vrijwel gelijk aan die van hoogopgeleide autochtonen.

Bij de helft van de bedrijven in Nederland met meer dan 20 werknemers is er (nog) geen sprake van een evenredige arbeidsdeelname van niet-westerse allochtonen. Factoren die hierbij een rol spelen zijn behalve opleidingsniveau en behaalde diploma's, ook de toegang tot netwerken, de bedrijfscultuur en discriminatie.

### **Stemgedrag**

De verkiezingen op 4 juni 2009 voor het Europees geven een indicatie van de politieke verhoudingen in de provincie. In opvallend veel gemeenten werd de Partij van de Vrijheid (PVV) de grootste partij. Het is opvallend dat deze partij, die zich fel keert tegen de islam en de multiculturele samenleving, niet alleen de grootste partij werd in enkele Amsterdamse stadsdelen met veel allochtonen<sup>33</sup>, maar ook in kleine gemeenten waar amper een allochtoon te vinden is.

In Edam-Volendam stemde 39,8 procent van de kiezers PVV. De thema's die de PVV op de politieke agenda plaatst, vonden ook veel steun onder de kiezers in Enkhuizen (18,1%), Hoorn (26,1%), Stedebroec (23,5%), Alkmaar (16,2%), Purmerend (27,5%), Niedorp (20%), Wieringen (27,2%), Schagen (17,2%), Waterland (20,7%), Heerhugowaard (19,4%),

<sup>31</sup> Maar de tweede generatie is de achterstand aan het inlopen

<sup>32</sup> Jaarrapport Integratie 2008, Centraal Bureau voor de Statistiek

<sup>33</sup> Amsterdam-Noord (26,3 procent), Osdorp (26), Geuzenveld/Slotermeer (22,9) en Slotervaart (19)

Den Helder (26,1 %), Velsen (21,3%), Landsmeer (23,2%), Bergen (18,5 %), Zaanstad (21,9 %), Aalsmeer (22 %), Haarlemmermeer (23,1%) en Zandvoort (28,6%). In enkele deelgemeenten van de Haarlemmermeer scoorde de PVV zeer hoog: in Zwanenburg (37,8%), Lijnden (36,6%) en Beinsdorp (33,3%),

Uit een onderzoek van Motivaction blijkt dat 31% van de allochtonen naar aanleiding van de grote winst van de PVV verwacht dat spanningen tussen bevolkingsgroepen zullen toenemen. 27% van de allochtonen zien de uitslag als een signaal dat moslims niet meer welkom zijn in Nederland en Europa. <sup>34</sup>

### **Conclusies:**

Ruim 16% van de inwoners van de provincie Noord-Holland heeft een niet-westerse allochtone achtergrond. Afgaande op de landelijke trends, hebben zij een achterstand in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Deze achterstand wordt langzaam ingelopen.

In Noord-Holland is veel PVV gestemd. Dit kan getuigen van een zekere angst voor de multiculturele samenleving of islamisering van die samenleving. Op hun beurt ervaart een toenemend aantal allochtonen de opkomst van de PVV als bedreigend. <sup>35</sup>

## **Achtergrondinformatie discriminatie, polarisatie en radicalisering**

In rapportages van de ECRI <sup>36</sup> en de ENAR <sup>37</sup> wordt over de Nederlandse situatie gesteld:

De toon van het politieke en publieke debat over integratie is de afgelopen jaren verslechterd, wat heeft geleid tot toenemende polarisatie tussen autochtonen en allochtone Nederlanders. Moslims, met name Turken en Marokkanen, zijn het hardst getroffen door deze ontwikkelingen. Op het internet, maar ook op scholen blijven anti-islam uitingen en andere vormen van (cultureel) racisme toenemen. <sup>38</sup> Het lijkt een trend dat moslims en de islam worden beschouwd als een gevaar voor de Nederlandse samenleving. <sup>39</sup>

In 2008 werden er in de provincie Noord-Holland 694 incidenten geregistreerd. <sup>40</sup> In vergelijking met andere provincies is dit aantal behoorlijk hoog. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat in de provincie Noord-Holland zoveel meer gediscrimineerd wordt. Het kan ook betekenen dat de politieregio's actief discriminatiebeleid voeren en daardoor de meeste incidenten in beeld krijgen.

Discriminatie kan plaatsvinden op verschillende gronden. Uit onderzoek van I&O Research blijkt dat leeftijdsdiscriminatie in Noord-Holland het meest voorkomt, gevolgd door discriminatie wegens huidskleur/ras, afkomst en godsdienst/geloof. Het meest wordt er gediscrimineerd op straat, maar ook op het werk, bij

<sup>34</sup> Motivaction, Onderzoek naar opkomst van Nieuwe Nederlanders bij Europese verkiezingen van 4 juni 2009

<sup>35</sup> Spitsnieuws, 8 juni 2009

<sup>36</sup> Europese commissie tegen Racisme en Tolerantie

<sup>37</sup> Europees netwerk tegen racisme

<sup>38</sup> Overigens wordt er in de rapporten ook gesteld dat antisemitisme nog altijd wijdverbreid is op internet en scholen.

<sup>39</sup> Uit: trendrapport BD Kennemerland 2003-2007

<sup>40</sup> Poldis 2008

solliciteren en in het uitgaan komt veel discriminatie voor.<sup>41</sup> Uit trendrapportages van antidiscriminatiebureaus in Kennemerland en Noord-Holland Noord blijkt echter dat discriminatie vanwege herkomst, huidskleur of ras de meest voorkomende grond is.<sup>42</sup> Het rapport POLDIS 2008 van de politieacademie bevestigt dat een royale meerderheid van de incidenten discriminatie op grond van ras/nationaliteit betreft. Het gaat om ongeveer 40% van de geregistreerde incidenten. Daarbij is bij 14% van de incidenten sprake van discriminatie op grond van godsdienst.<sup>43</sup>

Tussen de registratie van de politie en die van de antidiscriminatiebureaus liggen ook verschillen. De politie houdt de cijfers bij van incidenten met een strafrechtelijk verwijtbare discriminatie. De antidiscriminatiebureaus nemen alle klachten van discriminatie mee in hun statistieken. De bureaus in Kennemerland en Noord-Holland Noord hebben jaarlijks gemiddeld ongeveer 200 meldingen.<sup>44</sup> Gooi Vechtstreek had in 2008 ruim 70 meldingen<sup>45</sup>.

De politie hanteert een recent (landelijk) ingevoerd registratiesysteem. Geregistreerde incidenten per politieregio in 2008 waren voor Noord-Holland Noord 131, Kennemerland 91 en Gooi Vechtstreek 10. Opgemerkt dient te worden dat op basis van de geleverde bestanden in een aantal gevallen niet kan worden nagegaan of er daadwerkelijk sprake is van strafbare discriminatie, daar de interpretatie van de incidenten wordt overgelaten aan de subjectieve inschatting van de betreffende medewerker. Ook valt op dat politieregio's met een actief antidiscriminatiebeleid de meeste incidenten in beeld krijgen<sup>46</sup>.

Over één ding zijn alle onderzoeken het eens: de bereidheid om discriminatie te melden is zeer laag. Niet voor niets wordt in de jaarverslagen van antidiscriminatiebureaus meestal gesproken over een 'topje van de ijsberg'. Het topje is zichtbaar, hoe groot de hele ijsberg is weet niemand precies. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de publicatie Discriminatieklimaat van I & O Research dat slechts een klein deel van de discriminatie wordt gemeld. Van alle respondenten die stelden dat zij discriminerend waren behandeld, heeft slechts 15% dit gemeld. De meeste meldingen werden gedaan bij de politie of een vertrouwenspersoon. De redenen om niet te melden lopen uiteen. In de meeste gevallen vinden mensen het incident niet belangrijk genoeg, volgens 30% van de respondenten die niet melden, helpt melden niet. Anderen willen liever geen aandacht meer schenken aan het incident. Een minderheid weet niet waar ze kunnen melden.

### *Discriminatie op het internet*

Op het internet wordt veel gediscrimineerd. Waar dit voorheen vooral gebeurde op extreemrechtse sites of andere radicale sites, gebeurt dit tegenwoordig juist steeds vaker op 'gewone' interactieve sites en populaire discussiefora. De drempel om op het internet discriminerende uitspraken te doen is niet hoog, mede doordat op fora anoniem kan worden gediscussieerd. Het Meldpunt Discriminatie op het Internet (MDI) registreerde in 2006 1728 unieke meldingen met een discriminatoir karakter. Ten opzichte van 2002 is dat een stijging van

---

<sup>41</sup> Discriminatieklimaat Noord-Holland, I&O Research 2008

<sup>42</sup> Trendrapport BD Kennemerland 2003-2007 en Discriminatie in Noord-Holland Noord 2003-2007

<sup>43</sup> Poldis 2008, criminaliteitsbeeld discriminatie (2009)

<sup>44</sup> Trendrapport BD Kennemerland 2003-2007 en Discriminatie in Noord-Holland Noord 2003-2007

<sup>45</sup> Uit de registratie Gooi Vechtstreek

<sup>46</sup> Poldis 2008, criminaliteitsbeeld discriminatie (2009)

3% (1682 unieke meldingen). In 2006 meldde het MDI reeds dat antigevoelens jegens moslims in toenemende mate werden gemeld. Ontving het MDI in 2002 nog 291 meldingen van anti-islam uitingen, in 2006 waren dit er 473 en in 2008 524. Overigens meldt het MDI in haar jaarverslag 2008 dat de anti-islam uitingen door elkaar heen lijken te lopen met uitingen jegens Marokkanen. 229 uitingen betroffen specifiek deze groep. MDI verklaart dit onder andere door de aandacht die de problematiek rond criminele jongens van Marokkaanse afkomst in bepaalde wijken in berichtgeving kreeg<sup>47</sup>.

### *Gevolgen van discriminatie*

Sociaal psycholoog Katherine Stroebe is gepromoveerd op de gevolgen van discriminatie. Volgens haar heeft discriminatie veel ingrijpendere gevolgen dan tot voorheen werd gedacht. Discriminatie blijkt vooral schadelijk voor het psychische welzijn van mensen wanneer zij de discriminatie als aanhoudend en structureel ervaren. Eenmalige en incidentele discriminatie heeft een minder negatieve impact. Het is, volgens Stroebe, niet verwonderlijk dat juist het ervaren van aanhoudende discriminatie zo schadelijk is: *“mensen realiseren zich dat ze lid zijn van een benadeelde groep en dat dit negatieve gevolgen heeft voor hun eigen toekomst. Hoe goed je ook bent, het wordt toch nooit wat met je”*. Een andere reden dat slachtoffers lijden onder discriminatie, is dat het de fundamentele behoefte van de mens ondermijnt om de wereld als eerlijk en rechtvaardig te zien: *“Mensen hebben bepaalde verwachtingen binnen de samenleving: als je hard werkt, krijg je daar erkenning voor. Als je aardig bent, zijn anderen dat ook voor jou. Wat als je dagelijks ervaart dat deze veronderstellingen niet kloppen?”*.

Een 'normale' reactie van mensen is dat zij zich afzijdig houden van of zelfs terugtrekken uit de samenleving. Stroebe baseert dit vooral op wat zij ziet gebeuren onder Marokkaanse jongeren. *“Politici als Wilders werken afzondering van Marokkanen in de hand door alleen te praten over wat zij fout doen.”* Stroebe waarschuwt voor het gevaar van een vicieuze cirkel: onaangepast gedrag van kleine groepen Marokkaanse jongeren wakkert discriminatie tegen de hele Marokkaanse bevolkingsgroep aan, waardoor meer Marokkanen het contact met de maatschappij dreigen te verliezen.

Het bestrijden van dit soort ontwikkelingen kan volgens Stroebe door te benadrukken dat er persoonlijke kansen liggen voor iedereen en niet over groepen te spreken. Ook is het volgens haar belangrijk dat discriminatie beter wordt herkend, ook door de gediscrimineerde persoon zelf.<sup>48</sup>

### **Radicalisering**

Er is geen blauwdruk te geven van het profiel van een extremist. Radicalisering komt onder alle leeftijdsgroepen voor, maar het meest in de leeftijdsgroep tussen 15 en 30 jaar. In het actieplan Polariseratie en Radicalisering 2007-2011<sup>49</sup> wordt gesteld dat de meerderheid mannelijk is, maar dat het aantal vrouwen toeneemt. Radicalen zijn van uiteenlopende opleidingsniveaus, al wordt in de trendanalyse polarisatie en radicalisering geconstateerd dat het aantal hoger opgeleiden de laatste jaren is toegenomen.

Hoe worden mensen radicaal?

---

<sup>47</sup> Meldpunt Discriminatie Internet, *Voor een leefbaar en tolerant internet* Jaarverslag 2008

<sup>48</sup> <http://www.nieuws.leidenuniv.nl/discriminatie-ingrijpender-dan-gedacht.jsp>

<sup>49</sup> Uitgave van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Radicalisering onder islamitische jongeren kent vele oorzaken. Het gevoel achtergesteld of zelfs gemarginaliseerd te worden speelt hierbij een rol. Discriminatie kan hierbij een rol spelen (zie bovenstaande). Ook teleurstelling over de woonomgeving, over werk en over de sociaaleconomische situatie spelen een rol.

Jongeren voelen zich deel van een groep die in de media steeds negatief naar voren komt en die te maken krijgt met discriminatie en stigma's. Vaak voelen ze zich betrokken bij moslims in andere delen van de wereld die in hun ogen onrecht worden aangedaan. Het conflict tussen Israël en de Palestijnen is daar een voorbeeld van.

Stigmatisering speelt ook een rol. De islam is een veelbesproken onderwerp in de huidige tijd en jongeren worden vaak op hun islamitische achtergrond aangesproken door moslims en niet moslims. Bij hun zoektocht naar hun islamitische identiteit of naar meer informatie over de islam, komen ze snel terecht bij conservatieve denkbeelden en interpretaties, die op internet beter vertegenwoordigd zijn dan liberale interpretaties van de islam<sup>50</sup>. Dit kan voor een kleine groep een eerste stap zijn richting radicalisering. Overigens zal dit voor het overgrote deel van de moslimjongeren niet gelden.

Ook bij jongeren die zich aangetrokken voelen tot rechtse ideologieën, speelt identiteit een rol. Uit een onderzoek in Noord-Holland Noord<sup>51</sup> naar de aantrekkingskracht van het extreemrechtse gedachtegoed, blijkt dat dit zich vooral ontwikkelt in kleinere steden en in dorpen, waar men zich bedreigd voelt door ontwikkelingen in het gehele land: multiculturalisering, globalisering, islamisering, Nederland in Europa, etc. Hoewel de meeste ouders geweld afkeuren, wordt een extreemrechts (xenofob, racistisch) gedachtegoed vaak gedeeld met de ouders. De meeste jongeren hebben (direct of indirect) negatieve ervaringen met allochtonen. Deze ervaringen gaan vaak gepaard met een wantrouwen in de politiek. De moord op Pim Fortuyn en later Theo van Gogh is voor veel jongeren hét moment geweest waarop zij zich gaan verdiepen in het nationaalsocialisme.

Andere jongeren voelen zich gestigmatiseerd, omdat zij vanwege een bepaalde kledingstijl steeds worden aangesproken als neonazi of 'gabber'. Deze jongeren gaan op internet op zoek naar gelijkgestemden en komen daarbij uit bij rechtse fora of groepen. Aan deze contacten houden jongeren een positieve sociale identiteit over, ze voelen zich thuis en kunnen zichzelf zijn. Verdere radicalisering gebeurt vaak na daadwerkelijke toetreding tot een groep.<sup>52</sup>

## **Polarisatie**

Polarisatie is een subjectief en daardoor moeilijk te duiden begrip. Spanningen tussen groepen zijn niet objectief meetbaar en voor de een duidelijker voelbaar dan voor de ander. Als we echter kijken naar hoe allochtone en autochtone groepen zich in de samenleving tot elkaar verhouden en hoe tevreden mensen zijn met die verhouding, is hier wellicht toch iets over te zeggen.

---

<sup>50</sup> Radicaal, orthodox of extremist. Achtergrondinformatie over radicalisering. ACB Kenniscentrum, 2009

<sup>51</sup> M. Cornelisse (red.), *Lokale aanpak van extreem-rechts in Noord-Holland Noord* (2007)

<sup>52</sup> A.J Gielen *Radicalisering en identiteit* (2008) en M. Cornelisse (red), *Lokale aanpak van extreem-rechts in Noord-Holland Noord* (2007)

### *Etnisch-culturele segregatie?*

Het jaarrapport Integratie 2008 heeft gekeken naar de spreiding van (niet-westerse) allochtonen over het land. In het rapport wordt geconcludeerd dat het zogenaamde 'concentratiewonen'<sup>53</sup> toeneemt. Het duidelijkst is dit in de 4 grootste steden. Tevens is er sprake van concentratie op de onderwijs- en werkvloer: van alle niet-westerse allochtone werknemers (exclusief zelfstandige ondernemers), werkt 35% in bedrijven waar ook een hoge concentratie allochtonen aanwezig is. En in het voortgezet onderwijs gaat 48% van de niet-westerse allochtonen naar een hooggeconcentreerde school. De mate van segregatie op wijkniveau is van invloed op de mate van segregatie op werk en school: hoe groter de concentratie (niet-westerse) allochtonen in de wijk, hoe groter de kans van hoge concentratie van niet-westerse allochtonen op school of werk.

Hoe groter de segregatie, hoe kleiner de kans op ontmoeting en contact tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen. Nou hoeft meer contact niet altijd meer wederzijds begrip te betekenen, maar het draagt wel bij aan het vergroten van kennis over elkaar. Ook is de kans groter dat er bij meer contact eerder sprake is van het besef dat er gedeelde belangen zijn en dat samenwerken een meerwaarde kan hebben.

### *Integratie: tevredenheid en geluk*

In het Jaarrapport Integratie 2008 wordt respondenten o.a. gevraagd of zij zich thuisvoelen in Nederland. Van de autochtonen voelt 91% zich goed thuis, 8% soms wel, soms niet en 1% voelt zich niet thuis. Voor Turken zijn deze cijfers relatief 65%, 27% en 8%, voor Marokkanen 73%, 24% en 4%, voor Surinamers 85%, 12% en 2% en voor Antillianen 77%, 19% en 4%. Van de autochtonen vindt 92% het (erg) fijn om in Nederland te wonen, van de Turken 72%, van de Marokkanen 83%, van de Surinamers 89% en van de Antillianen 81%. Hoewel er een zekere afstand van allochtonen tot de Nederlandse samenleving bestaat, is het met de sociaal-culturele integratie<sup>54</sup> niet slecht gesteld. Voor tweede generatie geldt dat de culturele afstand met Nederlandse samenleving kleiner wordt, dat de oriëntatie op de Nederlandse samenleving toeneemt toe en dat de afstand tot landen van herkomst groter wordt.<sup>55</sup>

Hoger opgeleide allochtonen identificeren zich wél meer met Nederland dan lager opgeleiden. Volgens promotieonderzoek van Jochem Tolsma, socioloog aan de Radboud Universiteit Nijmegen betekent deze loyaliteit aan Nederland niet dat hoger opgeleide allochtonen ook meer gesteld zijn op Nederlanders dan lager opgeleide allochtonen. Dat heeft ermee te maken, aldus Tolsma op de website van de Rijksuniversiteit Utrecht, dat hoger opgeleide allochtonen niet meer contact hebben met autochtone Nederlanders en ook niet minder discriminatie ervaren dan lager opgeleide allochtonen. Een ander gegeven is dat hoger opgeleide allochtonen meer gebruik maken van Nederlandse media dan lager opgeleide allochtonen en daardoor meer geconfronteerd worden met negatieve aandacht voor hun etnische groep.

---

<sup>53</sup> Concentratiewonen is wonen in wijken met minimaal 25% niet westerse allochtone inwoners

<sup>54</sup> De mate van sociaal-culturele integratie wordt o.a. beoordeeld in kenmerken van taalbeheersing, sociale contacten, (traditionele) denkbeelden, gerichtheid op het herkomstland en mate van maatschappelijke participatie.

<sup>55</sup> Jaarrapport Integratie 2008, CBS

Uit een Forum-onderzoek naar de mate van tevredenheid en geluk onder jongeren in Nederland komt een positief beeld naar voren. In algemeenheid kan gezegd worden dat Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse en Surinaamse jongeren tevreden zijn over hun leven in Nederland. Ze zijn bijvoorbeeld tevreden met werk en inkomen, over de gezondheid, over woning en woonomgeving. Over contact tussen autochtoon en allochtoon komen de volgende cijfers naar voren: 44% van de autochtone jongeren tussen de 15 en 35 heeft helemaal geen allochtonen in de vrienden- of kennissenkring en 55% zegt een enkeling. Jongeren die in de Randstad wonen hebben vaker allochtone vrienden dan jongeren die daarbuiten wonen. Autochtone mannen hebben vaker allochtone vrienden dan autochtone vrouwen.

Andersom heeft slechts 10% van de allochtonen helemaal geen autochtone vrienden of kennissen, terwijl bijna de helft aangeeft er veel te hebben. 43% stelt slechts een enkeling in de vriendengroep te hebben. Voor alle groepen (autochtoon, Turks, Marokkaans, Surinaams, Antilliaans) geldt dat men zeer tevreden (>80%) is over de samenstelling van de vriendengroep.

Toch blijkt uit het Forum-onderzoek dat jongeren de verhoudingen tussen allochtonen en autochtonen de afgelopen jaren verslechterd vinden en dat ze ook over de nabije toekomst niet erg hoopvol zijn.

- *Vergeleken met 5 jaar geleden, is de omgang tussen autochtonen en allochtonen volgens de respondent verbeterd of verslechterd?*

N=1008	Nederlands	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Totaal
Slechter geworden	42%	38%	66%	43%	46%	47%
Gelijk gebleven	42%	36%	28%	43%	43%	38%
Beter geworden	16%	26%	6%	15%	9%	14%

- *Hoe zullen de verhoudingen tussen allochtonen en autochtonen volgens de respondent zijn over 10 jaar?*

N=1008	Nederlands	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Totaal
Slechter	44%	37%	49%	39%	42%	42%
Hetzelfde als nu	33%	27%	24%	30%	31%	29%
Beter	24%	36%	27%	31%	27%	29%

Een relatief groot deel van de jongeren vindt dus dat de verhouding tussen autochtonen en allochtonen in de afgelopen 5 jaar al is verslechterd en is pessimistisch over de verhoudingen voor de komende 10 jaar. Marokkanen zijn in beide gevallen het meest negatief.<sup>56</sup>

<sup>56</sup> Tekst en tabellen afkomstig uit: Harchaoui, S: Jongeren in Nederland, hun tevredenheid en geluk. Forum (2008)

Na de uitslagen van de Europese verkiezingen van afgelopen juni deed Motivaction in opdracht van de Nederlandse moslimomroep (NMO) onderzoek naar het stemgedrag van allochtonen (Turks, Marokkaans en Surinaams). In het onderzoek werd o.a. om reactie gevraagd op de grote winst van de PVV. De winst van de PVV bij de Europese verkiezingen wordt als voorbode voor spanningen gezien. 60% geeft aan dit een negatieve uitslag te vinden. Hierbij geeft een derde aan dat deze uitslag zal zorgen voor spanningen tussen allochtonen en autochtonen en geeft 27% aan dat deze uitslag aangeeft dat moslims niet welkom zijn in Nederland en Europa.<sup>57</sup>

### **Nationaal beleid** <sup>58</sup>

Nederland hanteert bij de bestrijding van terrorisme een brede benadering, waarbij ook veel aandacht wordt gegeven aan het tegengaan van radicalisering en polarisatie. Het beleid richt zich op terroristische daden zelf, maar ook op gebeurtenissen en processen die eraan voorafgaan.

Bij de uitvoering van het landelijke beleid zijn tal van instanties betrokken. Om de samenwerking tussen al deze instanties te verbeteren kent Nederland sinds mei 2004 een Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb). De NCTb is aangesteld om de samenwerking tussen alle instanties die bezig zijn met terrorismebestrijding te verbeteren. De coördinator is verantwoordelijk voor:

- Analyse van (inlichtingen-)informatie
- Beleidsontwikkeling
- Regie over te nemen beveiligingsmaatregelen bij de bestrijding van terrorisme

De NCTb gebruikt de informatie van de diverse diensten voor het opstellen van zogenaamde dreigingsanalyses. Deze dreigingsanalyses zijn algemeen van aard, dus niet op het niveau van individuen. Op de website van de NCTb wordt het dreigingsniveau altijd aangegeven. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen: minimaal, beperkt, substantieel en kritiek. De afgelopen jaren is het dreigingsniveau in Nederland voornamelijk 'substantieel'. Op basis van deze dreigingsanalyses ontwikkelt de NCTb zijn beleid.

#### *Tegengaan van polarisatie en radicalisering*

De Nederlandse overheid wil met haar beleid radicalisering tegengaan evenals de rekrutering van personen voor terroristische doeleinden.

Sommige uitingen van radicalisme kunnen direct worden bestreden met het strafrecht. Denk hierbij aan het plegen van geweld, bedreiging met geweld, oproepen tot geweld, haat zaaien en andere handelingen die bedoeld zijn om maatschappelijke onrust te veroorzaken.

In de meeste gevallen wordt radicalisering echter voorkomen door mogelijke voedingsbodems weg te nemen, waaronder ongewenste vormen van polarisatie. Polarisation kan volgens het kabinet worden tegengegaan door het vertrouwen van mensen in elkaar en in de democratische rechtstaat te vergroten. In de Trendanalyse Polarisation en Radicalisering (2008) schrijft het kabinet: "Wanneer

---

<sup>57</sup> Onderzoek naar opkomst van Nieuwe Nederlanders bij Europese verkiezingen van 4 juni 2009  
Nederlandse Moslim Omroep - Motivaction

<sup>58</sup> Paragraaf gebaseerd op Radicaal, orthodox of extremist. Achtergrondinformatie over radicalisering. ACB Kenniscentrum, 2009

het vertrouwen van mensen afneemt op hetzelfde moment dat negatieve effecten van polarisatie gezien en ervaren worden, kan dit leiden tot een negatieve spiraal van verwijdering en frustratie, en uiteindelijk tot de mogelijkheid tot het vatbaar worden voor radicalisering." Polarisation leidt volgens het kabinet lang niet altijd tot radicalisering. Wel kan een proces van radicalisering worden vooraf gegaan of versterkt door vormen van ongewenste polarisatie.

Om radicalisering te voorkomen heeft de overheid een pakket maatregelen ontwikkeld die als doel hebben om mensen sterker te betrekken bij de Nederlandse maatschappij en de sociale cohesie te bevorderen. Dit pakket wordt omschreven in het Actieplan Polarisation en radicalisering.

Op 27 augustus 2007 werd het eerste Actieplan Polarisation en radicalisering 2007-2011 aan de Tweede Kamer gepresenteerd. Dit plan wordt jaarlijks geupdate met een operationeel actieplan waarin concrete acties en activiteiten zijn opgenomen. Bij de uitvoering van het actieplan zijn acht ministers betrokken, namelijk BZK, Justitie, WWI, SZW, VWS, Jeugd en Gezin, OCW en BZ. Daarnaast worden de AIVD en de NCTb betrokken. Het actieplan wordt mede-opgesteld door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

In het Actieplan 2007-2011 werden de volgende doelstellingen geformuleerd:

- Voorkomen van (verdere) isolatie, polarisation en radicalisering door mensen die zich dreigen af te keren van de Nederlandse samenleving en democratische rechtsorde opnieuw te betrekken bij de maatschappij. Daarbij dient met name gedacht te worden aan scholing, stages en werk (preventie).
- Het vroegtijdig signaleren van deze processen en het ontwikkelen van een adequate aanpak (pro-actie).
- Het uitsluiten van mensen die duidelijke grenzen hebben overschreden en ervoor zorgen dat hun invloed op anderen zoveel mogelijk beperkt wordt.

Om dit te bevorderen wordt op lokaal niveau discriminatie tegengegaan, wordt ontmoeting tussen culturen gestimuleerd, participatie op de arbeidsmarkt bevordert en worden lokale sociale infrastructuren en netwerken versterkt. Ook wordt gewerkt aan het vergroten van de kennis over de islam onder jongeren. Hierbij wordt samengewerkt met professionals als wijkagenten, docenten, jeugdwerkers en leerplichtambtenaren, maar ook met vrijwilligersorganisaties.

#### *Gemeentelijke aanpak*

Het gemeentelijk niveau is dé plek waar landelijk beleid wordt omgezet in lokale actie. Dáár heeft men het meeste zicht op spanningsvelden tussen bevolkingsgroepen, daar ziet men de effecten van nieuwe incidenten, daar kan men adequaat ingrijpen om polarisation tegen te gaan en escalatie te voorkomen. Gemeenten hebben vaak al beleid op het gebied van integratie, antidiscriminatie, cultuur en welzijn. Wat kunnen zij specifiek doen als het om radicalisering gaat?

#### *Moet iedere gemeente anti-radicaliseringsbeleid voeren?*

In 2007 heeft het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement een

behoefteonderzoek uitgevoerd onder 75 Nederlandse gemeenten.<sup>59</sup> Van deze 75 gemeenten gaven 27 gemeenten aan dat ze incidenteel te maken hebben gehad met incidenten op het gebied van polarisatie. Vijftien gemeenten maakten melding incidenteel te maken te hebben (gehad) met radicalisering. Slechts enkele gemeenten stelden dat er regelmatig sprake is van polarisatie of radicalisering. 27 gemeenten gaven aan te maken te hebben met rechtsradicalisering en acht gemeenten met islamitische radicalisering.

Volgens de NCTb is niet in alle (deel)gemeenten de invoering van een actief 'anti-radicalisme beleid' noodzakelijk. Ook is er geen standaardaanpak die voor alle gemeenten van toepassing is. Zo is de problematiek in een grote stad meestal anders dan in een plattelandsgemeente. De handreiking Terrorismebestrijding op lokaal niveau geeft het voorbeeld van de zogeheten 'Lonsdale'-jongeren. Er wordt aangegeven dat deze jeugdcultuur te vinden is over het hele land, maar zich toch vooral concentreert in de kleinere steden en dorpen en op VMBO-scholen in het land.<sup>60</sup>

Uit veldonderzoek van De Vries blijkt dat kleine(re) gemeenten zich niet altijd herkennen in het beeld van radicalisme zoals dat door de rijksoverheid wordt geschetst en in de media wordt neergezet. De focus ligt op landelijk niveau en in de grote steden sterk op radicalisering onder moslims, terwijl de kleine gemeenten ook en vaak wel meer te maken hebben met radicalisering richting extreemrechts.

#### *Signalerings- en regierol*

Gemeenten die wel de noodzaak zien voor een antiradicalisme beleid, dienen van de rijksoverheid invulling te geven aan de signalerings- en regierol. Ze worden geacht een *netwerk* op te bouwen en te onderhouden om radicalisering vroegtijdig te kunnen signaleren en te voorkomen. Gemeenten dienen te faciliteren en een draagvlak te creëren onder betrokkenen om radicalisering te bespreken en tegen te gaan.

Ter voorkoming van radicalisering richten veel gemeenten zich op het aanhalen en versterken van contacten met verschillende groepen in de samenleving en dan voornamelijk jongeren.

Dit wordt vormgegeven door bijvoorbeeld:

- het stimuleren van de dialoog tussen bevolkingsgroepen,
- het organiseren van voorlichtings- en debatbijeenkomsten,
- het versterken van maatschappelijke binding en actief burgerschap door het gezamenlijk organiseren van activiteiten.

Andere voorbeelden die in de handreiking 'Terrorismebestrijding op lokaal niveau' van het NCTb worden genoemd ter voorkoming van radicalisering zijn:

---

<sup>59</sup> Zannoni, M en L van der Varst (2007). *Ondersteuning bij de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering; de gemeentelijke behoefte(n) verkend*. COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement

<sup>60</sup> De Vries, *Radicalisme gelokaliseerd. Onderzoek naar een effectieve aanpak van radicalisme en radicalisering door gemeenten in Nederland* (2006)

- Jongeren trainen in democratisch leiderschap en coachen op de arbeidsmarkt.
- Voorlichtingsbijeenkomsten op scholen en training van docenten.
- Bestrijden van discriminatie op de arbeidsmarkt en in de horeca.
- Inzetten van positieve rolmodellen.
- Initiatieven om schooluitval tegen te gaan.
- Stimuleren van stageplaatsen.
- Lokaal preventief jeugdbeleid.
- Faciliteren en stimuleren van initiatieven gericht op integratie.
- Bevorderen van interetnische en interreligieuze dialoog op lokaal niveau.<sup>61</sup>

### *Netwerken*

De signaleringsfunctie wordt door gemeenten grotendeels op dezelfde manier vormgegeven. Gemeenten kunnen niet zonder een breed netwerk van organisaties: migrantenorganisaties, middelbare scholen en ROC's, ambulante jeugd & jongerenwerk, politie en justitie. Ook moskeebesturen en gezondheidszorg (onder meer huisartsen, GGD, maatschappelijk werk en thuis- en kraamzorg) zijn soms in het netwerk opgenomen. De gemeente heeft in het netwerk meestal een regisserende, coördinerende, ondersteunende of faciliterende aard.

In een zogenaamd casusoverleg van het netwerk wordt informatie gedeeld en gecombineerd. In sommige gemeenten (Amsterdam, Rotterdam) krijgen leden uit het netwerk training aangeboden om signalen beter te kunnen herkennen.

### *Kennis verzamelen en delen*

Enkele gemeenten hebben speciaal rondom het onderwerp radicalisering een informatiehuishouding opgezet die de volgende taken heeft: kennisvergaring, monitoring, signalering en advisering. Vanuit de informatiehuishouding worden bijvoorbeeld trainingen gegeven aan professionals en vrijwilligers om hen beter bekend te maken met het fenomeen radicalisering. Ook wordt geprobeerd de meldingsbereidheid onder betrokken partners te vergroten en adviseert de informatiehuishouding bepaalde actoren. Samen bepalen zij waar specifieke aandacht naartoe moet gaan.

### *Vervolgacties*

Nadat gemeenten signalen hebben opgevangen, moet beslist worden of er vervolgacties moeten komen. Soms worden één-op-één coaches ingezet om jongeren, waarvan het vermoeden bestaat dat zij mogelijk af zullen glijden of zullen radicaliseren, terug op het rechte pad te krijgen. Indien er sprake is van strafbare feiten, wordt de verantwoordelijkheid van de gemeente naar politie en justitie verschoven.

### *Polarisatie*

Het Verwey-Jonker instituut publiceerde in 2008 een oriënterend onderzoek in zes gemeenten naar de aanpak van polarisatie en sociaal vertrouwen.<sup>62</sup> Hierin werd geconcludeerd dat gemeenten liever spreken over 'tegenstellingen' en 'spanningen tussen bevolkingsgroepen' dan over 'polarisatie'. Een deel van de bronnen voor spanningen, tegenstellingen en een afnemend sociaal vertrouwen

---

<sup>61</sup> NCTb, *Handreiking terrorismebestrijding op lokaal niveau*, (2006)

<sup>62</sup> R.van Wonderen, C. Magry (2008), *Polarisatie en sociaal vertrouwen in de buurt: een oriënterend onderzoek in zes gemeenten naar de aanpak van polarisatie en sociaal vertrouwen*, Verwey-Jonker Instituut

liggen buiten het bereik van gemeenten. Het gaat dan om spanningen op (inter)nationaal niveau.

Problematiek op buurniveau zoals conflicterende leefstijlen en ervaren overlast worden door de gemeenten gezien als de belangrijkste oorzaken voor spanningen. Ook worden de sociaal economische positie van mensen en de persoonlijke leefsituatie gezien als een voedingsbodem voor spanningen. Dergelijke spanningen kunnen volgens het onderzoek worden versterkt door mediaberichtgeving en het soms harde integratiedebat.

In de meeste gemeenten is geen *specifiek* beleid voor de aanpak voor 'polarisatie', deze is meestal indirect onderdeel van regulier beleid. De onderzoekers van Verwey Jonker signaleren de laatste jaren een accentverschuiving, waarbij een toenemende aandacht is voor een preventieve aanpak van spanningen tussen bevolkingsgroepen. Hierbij kunnen vooral maatregelen worden genomen op buurniveau.

### *Ondersteuning*

Het voorkomen van radicalisering en polarisatie is een nog relatief nieuw beleidsterrein. Uit het behoeftenonderzoek van COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement blijkt dan ook dat er veel behoefte bestaat aan het uitwisselen van kennis- en informatie. Er is dus veel behoefte aan meer kennis.

Kennisoverdracht kan gebeuren in de vorm van een handreiking of formats die handvatten geven voor signalering door eerstelijns werkers (o.a. jongerenwerkers en docenten) en het digitaal ter beschikking stellen van kennis, cursussen, trainingen en meer.

Hoewel de behoefte aan kennis in de vorm van formats, indicatoren en handreikingen begrijpelijk is, moet tegelijkertijd worden benadrukt dat er geen kant-en-klare oplossingen zijn. Iedere gemeente kent zijn eigen sociale en politieke omgeving. Daarnaast zijn er maar weinig methoden die geëvalueerd en getoetst zijn en copy-paste in een andere omgeving toepasbaar zijn. Movisie verrichtte in 2008 een verkennende studie naar sociale interventies op het terrein van radicalisering en culturele spanningen. Hierin werd onder andere geconcludeerd:

"Het reservoir van concrete methoden waaruit werkers kunnen putten is beperkt. Daar komt bij dat veel van de huidige methoden op het terrein van radicalisering en culturele spanningen – en die zijn opgenomen in deze verkenning - niet altijd even helder zijn omschreven. Niet elke methode voldoet aan een aantal basiscriteria zoals een weldoordachte opzet (bijvoorbeeld een heldere doelmiddelen formulering), bronvermelding of een duidelijke uiteenzetting van een systematische manier van handelen om een bepaald doel te bereiken. (...) Verreweg de meeste methoden die zijn opgenomen in dit rapport zijn evenwel niet geëvalueerd. Met name vanuit wetenschappelijke hoek gaat nog weinig aandacht uit naar de bewijsvoering over de effectiviteit van methoden of beleidsmaatregelen. Daar komt bij dat evaluaties van sociale interventies in Nederland overwegend kwalitatief van aard zijn of zich vooral richten op een beoordeling van de uitvoering van de interventie."

## Bijlage 2: Gebruikte bronnen

### Literatuur:

- Lisa Arts, Ewoud Butter, *Radicaal, orthodox of extremist. Achtergrondinformatie over radicalisering*. Amsterdam: ACB Kenniscentrum (september 2009)
- Art. 1 NHN, *Discriminatie in Noord-Holland Noord 2003-2007*
- BD Kennemerland, *Trendrapport BD Kennemerland 2003-2007*
- Ewoud Butter, *Gekleurde verwachtingen; Trendanalyse 2007-2010*. Amsterdam: ACB Kenniscentrum
- Centraal Bureau voor de Statistiek, *Jaarrapport Integratie* (2008)
- Cornelisse, M (red.), *Lokale aanpak van extreem-rechts in Noord-Holland Noord* (2007)
- De Vries, M, *Radicalisme gelokaliseerd. Onderzoek naar een effectieve aanpak van radicalisme en radicalisering door gemeenten in Nederland* (2006)
- Gielen, A.J, *Radicalisering en identiteit* (2008)
- Harchaoui, S, *Jongeren in Nederland, hun tevredenheid en geluk*. Forum (2008)
- I&O Research, *Discriminatieklimaat Noord-Holland*, (2008)
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Actieplan Polarisatie en Radicalisering 2007-2011*
- Meldpunt Discriminatie Internet, *Voor een leefbaar en tolerant internet Jaarverslag 2008*
- Moors, H en Jacobs, M (2009), *Aan de hand van de imam, integratie en participatie van orthodoxe moslims in Tilburg-Noord*, IVA beleidsonderzoek en Advies, Tilburg
- Monitor Racisme & Extremisme Deradicaliseren in de praktijk; Anne Frank Stichting / Amsterdam University Press, Amsterdam 2009
- Motivaction, *Onderzoek naar opkomst van Nieuwe Nederlanders bij Europese verkiezingen van 4 juni 2009* (2009)
- NCTb, *Handreiking terrorismebestrijding op lokaal niveau*, (2006)
- Tas, F en De Wit, W, *Poldis 2008. Criminaliteitsbeeld Discriminatie* (2009)
- Themanummer Heel Amsterdam: Polarisatie. PAS, maart 2009
- Van Wonderen, R en Magry, C, *Polarisatie en sociaal vertrouwen in de buurt: een oriënterend onderzoek in zes gemeenten naar de aanpak van polarisatie en sociaal vertrouwen*. Verwey-Jonker Instituut (2008)
- Zannoni, M en L van der Varst, *Ondersteuning bij de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering; de gemeentelijke behoefte(n) verkend*. COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (2007)

### Internetbronnen:

- <http://www.mogroep.nl/scrivo/asset.php?id=65396>
- [http://www.amnesty.nl/documenten/themas/discriminatie\\_special.pdf](http://www.amnesty.nl/documenten/themas/discriminatie_special.pdf)
- <http://www.rtvnh.nl/nieuws/index.asp?newsid=98813>
- [http://www.volkskrant.nl/binnenland/article1241862.ece/Aanpak\\_extreem-rechts\\_succes\\_in\\_Winschoten](http://www.volkskrant.nl/binnenland/article1241862.ece/Aanpak_extreem-rechts_succes_in_Winschoten)
- <http://www.weert.nl/DownloadsInternet/Veiligheid/Actieplan%20Weert%20Oweert%20polarisatie%20en%20radicalisering.pdf>
- <http://www.nieuws.leidenuniv.nl/discriminatie-ingrijpender-dan-gedacht.jsp>

## **Bijlage 3: Respondenten**

Hieronder een weergave van de lijst met respondenten. Vanwege privacyredenen worden ze zonder naam en toenaam genoemd.

### **Gemeenten:**

Castricum, Wieringermeer, Enkhuizen, Beverwijk, Koggenland, Purmerend, Haarlem, Wormerland, Schagen, Naarden, Heemskerk, Wijdemeren, Waterland, Hoorn, Diemen, Medemblik, Haarlemmermeer, Bloemendaal, Hilversum, Huizen, Alkmaar.

### **Politie** (naam, functie):

- Regionaal coördinator Jeugdtaak
- Wijkagent
- Hoofd Regionale recherche
- Jeugdagent
- Hoofd Bedrijfsvoering

*Het gaat om medewerkers van de politieregio's Gooi en Vechtstreek en Noord-Holland Noord*

### **Welzijn** (organisatie, plaats):

- Dock Haarlem
- Meerwaarde, Haarlemmermeer
- Netwerk, Hoorn
- Versa Welzijn, Muiden/Weesp/Wijdemeren
- Versa Welzijn, Hilversum
- Dynamo, Amsterdam
- Kern8, Alkmaar

### **Moskeen/ zelforganisaties** (plaats, functie):

- Huizen, Turkse sleutelfiguur
- Huizen, Marokkaanse sleutelfiguur
- Hilversum, Marokkaanse sleutelfiguur
- Heerhugowaard, Marokkaanse sleutelfiguur
- Zaandam, Turkse sleutelfiguur
- Hoofddorp, Marokkaanse sleutelfiguur

*De meeste van deze sleutelfiguren zijn verbonden aan een moskeeorganisatie. Op hun verzoek worden de namen van deze organisaties hier niet genoemd.*

## **Bijlage 4:      ACB Kenniscentrum**

ACB Kenniscentrum zet zich al enkele jaren in om polarisatie en radicalisering tegen te gaan. Voorkomen moet worden dat jongeren met de rug naar de Nederlandse samenleving en rechtsorde gaan staan. Personen en groepen die zich zichtbaar isoleren of buitengesloten voelen, maar waarbij geen vorm van radicalisering herkenbaar is, willen we juist betrekken bij de maatschappij. ACB Kenniscentrum onderneemt hiertoe de volgende activiteiten:

- **Onderzoek:** ACB Kenniscentrum publiceert over binnen- en buitenlandse initiatieven en good practices ter voorkoming van radicalisering. Daarbij wordt expliciet gekeken naar de preventieve rol die moskeeën kunnen spelen. In 2008 verscheen de publicatie *Radicaal anders*, in september 2009 verschijnt *Radicaal, orthodox of extremist?*
- **Advies:** ACB Kenniscentrum adviseert gemeenten, instellingen en migrantenorganisaties over beleid en projecten om radicalisering en polarisatie te voorkomen.
- **Netwerken:** In opdracht van de provincie Noord-Holland zetten ACB Kenniscentrum en lokale vestigingen van Art.1 een provinciale kenniskring polarisatie, radicalisering en discriminatie op.
- **projecten en methodieken:** ACB Kenniscentrum is verantwoordelijk voor de uitvoering van het preventieve plan van aanpak Radicalisering in het Amsterdamse stadsdeel Oost/Watergraafsmeer (Weerbaar Oost) en is intensief betrokken bij het project Voorkomen is Beter dan Genezen van 20 Noordhollandse Marokkaanse moskeeën, waaronder tien Amsterdamse, die zijn aangesloten bij de Raad van Moskeeën Noord-Holland (RVM).
- **Trainingen:** ACB Kenniscentrum ontwikkelt en verzorgt trainingen voor moskeebestuurders, imams, jongerenwerkers, jongeren, ouders en lokale overheden.